

Economisch-Statistische Berichten

De omzwervingen der economen

★

Drs. J. W. de Pous

Het bedrijfsleven en de ruimte

★

J. B. Booij

Levensverzekering

★

Dr. J. Libert

Het nationaal inkomen van België

★

De Miljoenennota 1957

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

41e JAARGANG

No. 2048

WOENSDAG 19 SEPTEMBER 1956

Het perfecte Opbergstelsel!

stofvrije stapelbriefhouders, automatische klep.

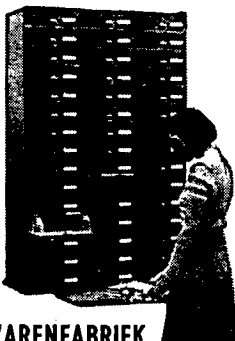

Octr. N. 68363

Briefhouder

- * Stofvrije opberging
- * Onberispelijk archief
- * Solide uitvoering
- * Ruimte besparing
- * Patentsluiting
- * Prettig hanteerbaar
- * Kasten of rekken overbodig
- * Gemakkelijk uit te breiden
- * Direct verplaatsbaar
- * Aangename, rustige aanblik

PAPIERWARENFABRIEK
A. AMBAUM-STEYL

Kenzenstraat 8 - Postbox 8 - Steyl (L)
Telefoon 04706-837

HOLLANDSCHE SOCIETEIT VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.

A° 1807

Collectieve Personeelsverzekering

Kapitaalverzekeringen

Lijfrenten

Directiepensioenen

Compagnonsverzekeringen

HOOFDKANTOOR

HERENGRACHT 475

AMSTERDAM-C

TEL. 49100

BEDRIJF IN CANADA

HEAD OFFICE: TORONTO

330 BAY STREET

R. Mees & Zoonen

Bankiers en

Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam

*Financiering van invoer,
uitvoer en transit*

Alle assurantien

*Beleggingen en
vermogensbeheer*

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.
Speciale nummers f. 2.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

De omzwingingen der economen

Door de recente beschouwingen in dit blad van Drs. B. van der Meer over de werkkring der economen¹⁾ zijn we geïnformeerd over de huidige spreiding van de Nederlandse economen over de verschillende terreinen van maatschappelijke activiteit. In het volgende zullen we trachten een indruk te geven van de gebieden van werkzaamheid waarin deze economen achtereenvolgens emplooi hebben gevonden. Daarbij is gebruik gemaakt van een indeling van het arbeidsterrein der economen in vier werkkringen — welke indeling tot op grote hoogte parallel loopt met de hoofdingeling die Drs. Van der Meer hanteert — te weten: het bedrijfsleven, het vrije beroep, de Overheid en de instellingen.

De gegevens zijn ontleend aan een onlangs door het Nederlandsch Economisch Instituut voltooid rapport²⁾ waarin het materiaal, verkregen uit een in 1951 onder de in Nederland afgestudeerde economen gehouden enquête, is bewerkt. Daar het niet vaststaat, dat de afgestudeerden die aan het onderzoek hebben deelgenomen — ca.

de helft van het totale aantal tot op het tijdstip van de enquête in Nederland afgestudeerde economen — in alle opzichten in voldoende mate representatief kunnen worden geacht voor de gehele groep, moeten we ons bij het trekken van conclusies strikt tot eerstgenoemden, in het vervolg de geënquêteerden genoemd, beperken.

Het blijkt dat bijna de helft der geënquêteerden, nl. 43 pCt., achtereenvolgens in meer dan één van de bovengenoemde werkkringen werkzaam was. Van de geënquêteerden die in 1951 in overheidsdienst waren, had 37 pCt. voorheen elders emplooi; voor hen die in 1951 in het bedrijfsleven, of bij instellingen werkten waren de

betreffende percentages resp. 41 en 51, terwijl ten slotte van de geënquêteerden die in 1951 een vrij beroep uitoefenden 54 pCt. tevoren in een of meer der andere werkkringen zijn activiteiten had ontplooid. Bij de beoordeling van deze cijfers bedenke men dat van de na de oorlog afgestudeerde geënquêteerden velen in 1951 nog slechts zo korte tijd werkzaam waren, dat van hen nauwelijks een verandering van werkkring te verwachten viel. Daarom zijn de vóór 1945 afgestudeerde geënquêteerden nog afzonderlijk bezien. Van hen vond een ruime meerderheid van 65 pCt. achtereenvolgens in meer dan één der bovengenoemde werkkringen emplooi, nl. 45 pCt. in twee, 18 pCt. in drie en 2 pCt. in alle vier.

Door te onderzoeken in welke werkkring de verschillende geënquêteerden hun werkzaamheid begonnen en in welke zij zich bevonden op het tijdstip van de enquête, krijgen we een inzicht in de richting waarin een eventuele doorstroming van economen van de ene naar de andere werkkring heeft plaatsge-

had. Het blijkt dat van alle geënquêteerden 29 pCt. zijn eerste functie vond bij de Overheid, terwijl in 1951 nog slechts 21 pCt. der geënquêteerden in overheidsdienst werkzaam was. Anderzijds begon 43 pCt. van de geënquêteerden zijn loopbaan bij het bedrijfsleven en 12 pCt. in een vrij beroep, terwijl in 1951 49 pCt. hunner in het bedrijfsleven en 14 pCt. in het vrije beroep emplooi vond. Er heeft derhalve per saldo een doorstroming plaatsgehadt van de overheidssector naar het bedrijfsleven en het vrije beroep. In de tabel is voor alle geënquêteerden die achtereenvolgens in meer dan één der bovengenoemde vier werkkringen werkzaam waren, nog eens weergegeven waartoe hun omzwingingen tot 1951 hebben geleid.

Van de geënquêteerden, die achtereenvolgens in meer dan één der bovengenoemde werkkringen emplooi vonden en wier eerste werkkring was bij:

	het bedrijfsleven	het vrije beroep	de Overheid	een instelling
keerde naar de eerste werkkring terug..... had in 1951 een functie bij:	30 pCt.	14 pCt.	9 pCt.	4 pCt.
het bedrijfsleven	—	48 pCt.	51 pCt.	64 pCt.
het vrije beroep	22 pCt.	—	18 pCt.	9 pCt.
de Overheid	26 pCt.	19 pCt.	—	23 pCt.
een instelling	22 pCt.	19 pCt.	22 pCt.	—

N.E.I.

R. IWEMA.

INHOUD

	Blz.		Blz.
De omzwingingen der economen, door Drs. R. Iwema	823	Het congres van het Britse Verbond van Vakverenigingen, door F. I. H. Vos	837
Het bedrijfsleven en de ruimte, door Drs. J. W. de Pous	825	Boekbespreking:	
Levensverzekering, door J. B. Booij	829	C. Verburgh: „Havens en scheepvaart van Zuid-Afrika”, bespr. door Drs. H. J. Molenaar	837
Het nationaal inkomen van België, door Dr. J. Libert	831	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet	838
Aantekeningen:		Statistieken:	
De Miljoenennota 1957	833	In- en uitvoer	839

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Drs. J. W. DE POUS, Het bedrijfsleven en de ruimte.

Nu in een belangrijk aantal bedrijfstakken de door de regeringsbeslissing van 19 maart jl. opengestelde mogelijkheid tot loonsverhoging is gerealiseerd, gaat schr. in op de vraag of door de jongste ontwikkeling op loonpolitiek gebied al dan niet aan het doel is voorbijgeschoten. In de S.-E.R.-nota's wordt een evenredige verandering van het nationaal inkomen per hoofd der actieve beroepsbevolking en van de loonsom per werknemer als maatstaf voor de loonontwikkeling gehanteerd. Volgens schr. mag een beoordeling der jongste en der op 1 januari a.s. te treffen maatregelen aan de hand van deze S.-E.R.-norm verantwoord worden geacht. Hoewel er over dit te bezigen criterium eenstemmigheid heerst heeft de praktijk geleerd, dat de concrete uitwerking van de S.-E.R.-norm tot niet onaanzienlijke verschillen kan leiden. Over bijna alle controversiële punten werd overeenstemming bereikt en er resteren slechts twee berekeningen, welke kunnen worden gehanteerd als criterium voor de beoordeling der loonontwikkeling. Schr. vergelijkt de beide berekeningen en komt tot de conclusie, dat het, alleszins verantwoord mag worden geacht de tweede berekening — het cijfermatig uitgangspunt van de Stichting van den Arbeid — als criterium voor de loonontwikkeling te bezigen. De beoordeling der loonmaatregelen, waarbij ook aandacht wordt geschonken aan het verloop der arbeidskosten in Nederland in vergelijking tot dat in de met ons concurrerende landen, voert schr. tot de conclusie, dat op 1 januari de ruimte zal ontbreken voor een loonsverhoging, welke volledige compensatie biedt voor de premiebetaling voor de ouderdomsvoorziening en voor de stijging der kosten van levensonderhoud als gevolg van de huurverhoging. Men zal dus moeten kiezen tussen een loonsverhoging die volledige compensatie biedt, doch ten dele een inflatoir karakter draagt en een slechts gedeeltelijk compenserende loonsverhoging, waarbij het prijsstabilisatiebeleid kan worden gehandhaafd.

J. B. BOOIJ, Levensverzekering.

Schr. geeft eerst een indruk van de groei van de produktie van de Nederlandse levensverzekeringmaatschappijen. Terwijl eind 1939 de totale verzekeringsportefeuille nog geen f. 5 mrd. bedroeg, zal deze naar schatting medio 1956 rond f. 25 mrd. bedragen. De jaarlijkse produktie bedroeg de laatste jaren f. 3 à 4 mrd. Vervolgens bespreekt schr. de voornaamste factoren die de produktie bevorderd hebben, t.w. de grotere bereidheid bij grote bevolkingsgroepen om zich door verzekering tegen de wisselvalligheden van het leven te dekken; gunstige fiscale bepalingen; de gunstige economische ontwikkeling van ons land; verhoogde belangstelling van de zijde van grote en kleine ondernemingen om voorzieningen te treffen voor hun personeelsleden en de verder gaande perfectie van de verzekeringsvoorwaarden. Ten slotte gaat schr. na hoe de branches kapitaal-, rente- en volksverzekering zich hebben ontwikkeld. Bij de renteverzekering overheersten de op collectieve grondslag tot stand gekomen verzekeringen. Vergelijking van 1954 met het eerste halfjaar van 1956 doet zien, dat in dat tijdvak een verschuiving in de rich-

ting van de kapitaalverzekering t.o.v. de renteverzekering heeft plaatsgehad.

Dr. J. LIBERT, Het nationaal inkomen van België.

In dit artikel wordt melding gemaakt van drie berekeningswijzen van het nationaal inkomen in België. De methode van Prof. Baudhuin is gebaseerd op een berekening van de individuele inkomens, welke methode ook door de commissie voor het nationaal inkomen, ingesteld door het Nationaal Instituut voor de Statistiek, gevolgd wordt i.v.m. de huidige staat van de statistische gegevens. Daar de cijfers voor de opeenvolgende jaren alle in nominale fr. luiden heeft de „Groupe d'Etudes de la Comptabilité Nationale” getracht de prijsstijgingen hieruit te elimineren. Uit een berekening van de O.E.E.C. van het totale nationaal inkomen en van het nationaal inkomen per inwoner voor verschillende landen blijkt dat de stijging in België geringer is dan in de omringende landen. Bovengenoemde officiële commissie heeft eveneens cijfers gepubliceerd betreffende de verdeling van het nationaal inkomen, waaruit blijkt dat het aandeel van de zelfstandige werknemers vermindert, dat van de werknemers vrij constant blijft op ca. 53 pCt. en dat de categorieën „renten, dividenden, tantièmes” en de niet uitgekeerde winsten van N.V.'s stijgen.

— SOMMAIRE —

Drs. J. W. DE POUS, Le commerce et „la marge”.

Maintenant que dans un nombre important de branches a été réalisée la possibilité créée par la décision gouvernementale du 19 mars dernier d'augmenter les salaires, l'auteur vérifie si par le récent développement sur le terrain de la politique en matière de salaires, on a oui ou non raté le but visé. Il arrive à la conclusion qu'il faut admettre que le premier janvier prochain manquera la marge pour une augmentation de salaires offrant suffisamment de compensation pour le paiement de la prime pour l'obligatoire assurance vieillesse et pour l'augmentation du coût de la vie comme conséquence de l'augmentation des loyers.

J. B. BOOIJ, Assurances vie.

L'auteur commence par donner une vue d'ensemble de l'accroissement de la production des compagnies néerlandaises d'assurances vie depuis 1940. Ensuite il traite des facteurs ayant favorisé cet accroissement et constate que dans le premier semestre de 1956 l'assurance capital a montré une augmentation relative vis-à-vis de l'assurance des rentes.

Dr. J. LIBERT, Le revenu national de la Belgique.

L'auteur fait mention des divers calculs du revenu national ayant eu lieu en Belgique. Depuis 1949 le revenu national a sans cesse augmenté. Une comparaison avec le développement dans d'autres pays de l'O.E.C.E. suggère que l'économie belge se développe plus lentement que celle des pays circonvoisins. Finalement l'auteur traite de la répartition du revenu national et des estimations pour 1955.

Het bedrijfsleven en de ruimte

Nu in een belangrijk aantal bedrijfstakken de door de regeringsbeslissing van 19 maart jl. opengestelde mogelijkheid tot loonsverhoging is gerealiseerd, kan de vraag worden gesteld, of door de jongste ontwikkeling op loonpolitiek gebied — overeenkomstig de van verschillende zijden naar voren gekomen twijfel aan de juistheid van de getroffen loonmaatregelen — inderdaad aan het doel is voorbijgeschoten. Doordat het beeld nog niet volledig is in verband met de herzieningen van loonregelingen en collectieve arbeidsovereenkomsten, welke niet voor 1 september mochten plaatsvinden, zal het antwoord slechts onder een zeker voorbehoud kunnen worden gegeven.

De norm voor de beoordeling.

Het behoeft geen nader betoog, dat aan loonpolitieke maatregelen de eis mag worden gesteld, dat zij de gestelde doeleinden der economische en sociale politiek niet doorkruisen. Dit zal normaliter niet het geval zijn, indien — uitgaande van een evenwichtige basisperiode — een zekere paralleliteit wordt gehandhaafd tussen de veranderingen in het loonniveau en het verloop der produktiviteit.

Op grond van deze gedachtengang wordt in de S.-E.R.-nota betreffende het vraagstuk van eventuele loonsverhogingen (augustus 1954) en in het S.-E.R.-rapport inzake een onderzoek naar de economische situatie in Nederland (februari 1956) een evenredige verandering van het nationale inkomen per hoofd van de actieve beroepsbevolking en van de loonsom per hoofd van de afhankelijke beroepsbevolking, werkzaam in bedrijven (loonsom per werknemer) als maatstaf voor de loonontwikkeling gehanteerd.

Bij een evenredige verandering in het aantal zelfstandigen en het aantal werknemers leidt de toepassing van deze S.-E.R.-norm tot een ontwikkeling van het loonniveau, welke gelijke tred houdt met het verloop van de arbeidsproduktiviteit en de toegevoegde waarde per werknemer. De arbeidskosten per eenheid produkt zullen in dit geval ongewijzigd blijven. Hierbij wordt evenwel verondersteld, dat de inkomensontwikkeling der zelfstandigen eveneens parallel verloopt met de verandering in de produktiviteit. Indien door ondernemersafspraken e.d. een inflatoire inkomensvergroting bij de zelfstandigen optreedt, zal deze, bij toepassing van de S.-E.R.-norm, via de toeneming van het nominale nationale inkomen per hoofd, als het ware worden gneutraliseerd door een loonontwikkeling, welke de produktiviteitsstijging overtreft en dus eveneens een inflatoire karakter draagt.

Wanneer de ruilvoet met het buitenland wijziging ondergaat, zal de ontwikkeling van het loonpeil gaan divergeren van het verloop van de arbeidsproduktiviteit, hetgeen een wijziging van de arbeidskosten per eenheid produkt tot gevolg zal hebben. De paralleliteit tussen het nominale loonniveau en de toegevoegde waarde per werknemer zal echter ook in dit geval gehandhaafd blijven. De verandering in het binnenlandse prijsniveau in verband met de wijziging in de arbeidskosten moet worden gezien als een aanpassing aan de prijsontwikkeling in het buitenland.

Het is onzes inziens dan ook ongetwijfeld gerechtvaardigd, wanneer in het S.-E.R.-rapport 1956 — zoals door Dr. Holtrop wordt opgemerkt in het laatste jaarverslag van De Nederlandsche Bank — de Raad impliciet is

uitgegaan van de gedachte, dat bij de geldende omstandigheden van volledige werkgelegenheid en betalingsbalansevenwicht, uit de *achterstand* in de ontwikkeling van de loonsom per werknemer ten opzichte van het nationale inkomen per hoofd, niet alleen tot de wenselijkheid, maar ook tot de mogelijkheid — in verband met de blijkbaar hiervoor bestaande *ruimte* — van een loonsverhoging kan worden geconcludeerd. Hieruit volgt tevens, dat geen onderscheid wordt gemaakt tussen sociale desiderata enerzijds en economische mogelijkheden anderzijds. Tegen de hantering van dit onderscheid bij het beraad over maatregelen in de sfeer der praktische politiek tekent Drs. Roemers terecht verzet aan ¹⁾. Loonmaatregelen, waarvoor geen ruimte aanwezig is en welke derhalve leiden tot aanmerkelijke prijsstijgingen, de vergeten groepen nog verder in verdrukking brengen en de betalingsbalans en uiteindelijk ook de werkgelegenheid in gevaar brengen, zijn ook sociaal ongewenst.

Kanttekeningen bij de S.-E.R.-norm.

Hoewel in de afgelopen jaren de S.-E.R.-norm van doorslaggevende betekenis is geweest bij de vaststelling van de loonmaatregelen, is enige twijfel gerezen, of het handhaven van een vaste verhouding tussen het nationale inkomen per hoofd en de loonsom per werknemer, althans op langere termijn, uit economische overwegingen geboden en op grond van sociale motieven gewenst moet worden geacht.

In het S.-E.R.-rapport 1956 wordt hieromtrent opgemerkt, dat in een periode van zeer gunstige conjunctuur, welke steeds gepaard zal gaan met relatief grotere ondernemerswinsten, een geringe daling van bovengenoemde verhouding tussen nationaal inkomen en loonsom per hoofd — kortheidshalve aangeduid als de „loonquote” — zal optreden, terwijl in een periode van ongunstige conjunctuur, waarin de ondernemerswinsten een vermindering zullen ondergaan, deze verhouding een zekere stijging zal vertonen.

Afgezien van deze „conjuncturele” schommelingen concludeert de (meerderheid van) de Raad tot een betrekkelijk geringe elasticiteit van de loonquote. De Raad is immers van mening, dat bijzonder grote gevaren zijn verbonden aan het nastreven van een verhouding tussen nationaal inkomen per hoofd en loonsom per werknemer, die belangrijk hoger is dan blijkens de ervaringen van de afgelopen jaren zonder evenwichtsverstoringen kon worden gerealiseerd. Dit zou slechts leiden tot een cumulatief proces van looninflatie. In het jaarverslag van De Nederlandsche Bank wordt er eveneens op gewezen, dat het werknemersaandeel niet door een te snelle opeenvolging van loonsverhogingen te zeer op de stijging van het maatschappelijke inkomen mag vooruitlopen.

Hiertegenover is gesteld, dat het op langere termijn sociaal wenselijk en economisch mogelijk moet worden geacht het aandeel van de werknemers in het nationale inkomen door een verhoging van de loonquote geleidelijk te doen stijgen.

Het wil ons voorkomen, dat de tegenstelling tussen beide opvattingen misschien minder groot is dan aanvankelijk moge schijnen, tenzij men van mening zou zijn, dat de eerste gedachtengang, welke overigens op een relatief kortere periode betrekking heeft, zou leiden

¹⁾ D. Roemers: De waarschuwing van De Nederlandsche Bank, De Economist, juni 1956, blz. 388.

tot de verdediging van een „ijzeren loonquote”, die geen enkele elasticiteit vertoont.

Dat over een langere periode gezien een verschuiving van de loonquote wenselijk kan zijn, zal duidelijk zijn, wanneer men bedenkt, dat bij een relatief sterkere stijging van het aantal werknemers ten opzichte van het aantal zelfstandigen de handhaving van een vaste verhouding tussen nationaal inkomen per hoofd en loonsom per werknemer zou leiden tot een loonontwikkeling, welke de stijging van de arbeidsproductiviteit overtreft, hetgeen zou kunnen pleiten voor een verlaging van de loonquote. Anderzijds betekent een vaste loonquote wel een ongewijzigde verhouding tussen nationaal inkomen en loonsom per hoofd, doch door de veronderstelde verandering in de getalsverhouding tussen zelfstandigen en werknemers zal in het onderhavige geval het gemiddelde inkomen van de zelfstandigen en het looninkomen per werknemer een grotere divergentie te zien geven, hetgeen op grond van de wenselijkheid van een zekere nivellering in de inkomensverdeling juist aanleiding zou kunnen vormen voor een pleidooi tot verhoging van de loonquote.

Vervolgens kan erop worden gewezen, dat indien — bij een constante getalsverhouding tussen zelfstandigen en werknemers — de toeneming van de door de zelfstandigen geleverde produktieve prestaties (bijv. de hoeveelheid in het produktie-apparaat geïnvesteerd kapitaal) de stijging van de in loondienst arbeidende beroepsbevolking overtreft, de toepassing van de S.-E.R.-norm zal leiden tot het achterblijven van de beloning van de produktiefactor kapitaal en van de ondernemersactiviteit bij het verloop van de produktiviteit, waarbij de beloning per eenheid door de zelfstandigen geleverde prestaties zelfs een daling kan vertonen. Wanneer wij mogen veronderstellen, dat de financiering van de investeringen in overwegende mate uit de inkomens der zelfstandigen geschiedt, doet deze ontwikkeling zich waarschijnlijk momenteel in ons land voor, daar in de afgelopen jaren de toeneming van de investeringen de stijging van de afhankelijke beroepsbevolking heeft overtroffen. Indien dit zou leiden tot een beperking van het aanbod van genoemde produktiefactoren zou zulks — gezien de noodzaak tot investeringen zowel in de breedte als in de diepte in verband met de sterke bevolkingsaanwas en de snelle technische ontwikkeling — schadelijke repercussies voor de Nederlandse volkshuishouding in het leven kunnen roepen, ook al mogen deze in de huidige fase van de conjunctuur niet aan de dag treden.

Daar deze problematiek op korte termijn minder relevant is, mag onzes inziens een beoordeling van de loonontwikkeling in het jongste verleden en van de op 1 januari a.s. te treffen maatregelen aan de hand van de S.-E.R.-norm verantwoord worden geacht. Wij hebben de indruk, dat een gelijke conclusie impliciet ligt besloten in de gedachtengang van Dr. Holtrop en Drs. Roemers.

Kwantificering van de S.-E.R.-norm.

Hoe verheugend de eenstemmigheid over het te bezigen criterium ook moge zijn, de praktijk heeft geleerd, dat de concrete uitwerking van de S.-E.R.-norm tot niet onaanzienlijke verschillen kan leiden. Zo komen in de S.-E.R.-nota 1954 reeds enkele controversiële punten naar voren, terwijl in het S.-E.R.-rapport 1956 niet minder dan vier berekeningen van de achterstand in de loonsom per werknemer — met verschillen van meer dan 5 pCt. — worden gevonden.

Het belangrijkste controversiële punt betrof de keuze

van de basisperiode, ten aanzien waarvan twee opvattingen scherp tegenover elkaar schijnen te staan.

In de S.-E.R.-nota 1954 wordt een zekere voorkeur aan de dag gelegd voor de periode 1949-1952, welke — naast elk der jaren 1949-1952 afzonderlijk — werd aangehouden voor de berekening van de in 1954 bestaande achterstand in de loonontwikkeling. Gemakshalve moge deze basisperiode worden aangeduid als de S.-E.R.-basis. In bedoelde periode bedroeg de loonsom per werknemer 69,3 pCt. van het nationale inkomen per hoofd der bevolking. Deze S.-E.R.-basis werd vervolgens gebezigd in het S.-E.R.-rapport 1956 bij de berekeningen, welke vooral steun vonden in de kring der kroonleden.

Daarentegen heeft de Stichting van den Arbeid in juli 1955 een andere basis aanbevolen. Hierbij wordt uitgegaan van de verhouding tussen het nationale inkomen per hoofd in 1954 en de loonsom per werknemer op 1 oktober 1954. Volgens een gangbare — doch onjuiste — interpretatie, welke o.a. wordt gevonden in het jaarverslag van De Nederlandsche Bank en in het Centraal Economisch Plan 1956, zou hiermede een stijging van de loonquote van 69,3 tot 73,2 pCt. worden beoogd ²⁾. Dit uitgangspunt heeft ten grondslag gelegen aan de door de werknemers en een deel der werkgevers ondersteunde berekeningen in het S.-E.R.-rapport 1956 en aan de beraadslagingen in de Stichting van den Arbeid, welke hebben geleid tot de loonmaatregelen van 19 maart jl.

Voor een beoordeling van de controverse ten aanzien van de keuze van de basisperiode, is het gewentst allereerst het misverstand, dat heeft geleid tot een onjuiste interpretatie van de Stichtingsbasis, uit de weg te ruimen. De door de Stichting van den Arbeid aanbevolen basis houdt in, dat bij een loonmaatregel het percentage zodanig zal worden vastgesteld, dat op de (gemiddelde) datum van ingang van de loonsverhoging de verhouding tussen het nationale inkomen per hoofd en de loonsom per werknemer inderdaad 73,2 pCt. bedraagt. Daar deze aanpassing van de loonsverhoging aan het gestegen nationale inkomen echter steeds met een zekere vertraging geschiedt — na de concretisering van de loonmaatregel blijft de loonsom per werknemer gedurende een bepaalde periode constant, doch het nationale inkomen zal normaliter een verdere stijging te zien geven — zal de loonquote op jaarbasis beneden de 73,2 pCt. blijven. Indien bijv. als gemiddelde datum van de loonsverhoging 1 juli wordt aangenomen — zoals bij de 0-6 pCt. maatregel van 19 maart jl. ten naaste bij het geval is — en de jaarlijkse stijging van het nationale inkomen 6 pCt. bedraagt, zal de loonquote op jaarbasis slechts 70,2 pCt. bedragen. Derhalve kan niet worden gesteld, dat met de Stichtingsbasis een belangrijke verschuiving in de verdeling van het nationale inkomen op korte termijn wordt nagestreefd. Blijkens tabel III beperkt de beoogde verhoging van de loonquote zich tot circa 1 pCt.

In het S.-E.R.-rapport (blz. 23 en 24) is van werknemerszijde uitvoerig op het onderhavige verschijnsel ingegaan. Blijkens het uitgebrachte rapport kan echter niet worden ontkend, dat de vertegenwoordigers van het georganiseerde bedrijfsleven in de S.-E.R. zich over de consequenties van dit verschijnsel voor de berekening van de achterstand in de loonontwikkeling onvoldoende

²⁾ Voor 1957 dienen beide percentages in verband met de invoering van de algemene ouderdomsverzekering en de voorgenomen huurverhoging met 0,3 pCt. te worden verhoogd.

De onjuiste interpretatie van de Stichtingsbasis is op blz. 828 grafisch weergegeven. Wij betuigen niettemin gaarne onze dank aan het Centraal Planbureau voor het ter beschikking stellen van de clichés van de in dit artikel opgenomen grafiek.

duidelijk hebben uitgelaten. Een nader beraad in de Stichting van den Arbeid, dat geleid heeft tot het zgn. „cijfermatig uitgangspunt” heeft eerst de nodige klaarheid over de interpretatie van de Stichtingsbasis verschaft ³⁾.

Twee alternatieve cijferopstellingen.

In laatstgenoemd overleg in de Stichting werd tevens overeenstemming bereikt over bijna alle controversiële punten, welke bij de uitwerking van de S.-E.R.-norm tussen de werkgevers- en werknemersvertegenwoordigers in de S.-E.R. bestonden. Hierdoor is de beantwoording van de in dit artikel gestelde vraag aanmerkelijk vergemakkelijkt. In feite resteren immers slechts twee berekeningen, welke kunnen worden gehanteerd als criterium voor de beoordeling van de loonontwikkeling. Bovendien zal blijken, dat de verschillen tussen beide berekeningen van betrekkelijk ondergeschikte betekenis zijn.

TABEL I.

Jaar	Nat. inkomen per hoofd	Loonsom per werknemer	Achterstand in de loonsom
1949 t/m 1952 = 100			
1948	82	86	
1949	89	90	
1950	97	96	
1951	104	105	
1952	110	110	
1953	116	113	
1954	123,6	124,8	-0,9
1955	133,2	132,8	+0,3
1956	138,2	139,6	-1,0
1957	146,9	152,7	-3,9 gecorr. -3,6

De eerste berekening (zie tabel I), welke — zoals reeds is opgemerkt — vooral steun verkreeg in de kring der kroonleden van de S.-E.R., gaat uit van de basisperiode 1949-1952. Op grond van deze cijferopstelling deed Dr. Holtrop een waarschuwend geluid horen ten aanzien van de loonontwikkeling in ons land, zoals deze met name na de beslissing van 19 maart jl. moet worden verwacht.

TABEL II.

Jaar	Nat. inkomen per hoofd	Loonsom per werknemer	Achterstand in de loonsom
1954 = 100			
1954	100	95,7	
1955	107,8	101,7	2,5
1956	111,8	106,8	2,2
1957	118,2	116,8	0,7 gecorr. I of 2 a)

a) Voor de schatting van een eventuele achterstand in de loonsom in 1957 op jaarbasis zouden deze percentages dienen te worden vermindert op grond van de overeengekomen „standaardvertraging” in de loonaanpassing. De Stichting van den Arbeid achtte het evenwel in maart 1956 niet opportuun dit aftrekpercentage reeds te kwantificeren. Voorts deed de Stichting geen uitspraak over de wijze, waarop de lasten van de voorgenomen huurverhoging dienen te worden verdeeld.

De tweede berekening, welke — zoals reeds is gemoreerd — bekendheid verwierf als het cijfermatig uitgangspunt van de Stichting van den Arbeid, gaat uit van de medio 1955 door de Stichting aanbevolen basis, nl. de verhouding tussen loonsom per hoofd op 1 oktober 1954 en het nationale inkomen per hoofd in 1954.

In beide cijferopstellingen is verondersteld, dat de loonontwikkeling in 1956 zich beperkt tot een verhoging van het gemiddelde loonniveau met 5 pCt., te weten:

- een verhoging van 2 à 3 pCt. wegens verbetering van de secundaire arbeidsvoorwaarden, waarbij evenwel geen rekening is gehouden met een verlenging van de vakantieduur;

³⁾ Volledige klaarheid is althans verschaft wat betreft de berekening van de achterstand over de jaren 1955 en 1956. De Stichting van den Arbeid achtte het niet opportuun voor 1957 reeds een bepaalde aftrek van de 73,2 pCt. in verband met de overeengekomen „normale” vertraging in de loonaanpassing — anders gezegd: in verband met de gemiddelde „standaard” datum van invoering der loonsverhoging — vast te stellen. Bij de beraadslagingen medio 1955 ter bepaling van een eventuele achterstand in 1954 werd 1 oktober als standaarddatum aangenomen; bij het beraad in begin 1956 inzake de berekening van de achterstand in 1955 en 1956 werd door de Stichting 1 juli als standaarddatum aangehouden.

- enige verhoging in verband met de opengestelde mogelijkheid tot differentiatie in de regelingslonen;
- enige verhoging — voor 1954 geschat op 2 pCt. — in verband met zgn. incidentele loonsverhogingen.

In het cijfer voor 1956 is dus niet begrepen de loonsverhoging ten gevolge van de 0-6 pCt. maatregel van 19 maart jl.

Bij de raming van het verloop in 1957 wordt — naast incidentele loonaanpassingen van 2 pCt. — een verhoging van 7,2 pCt. verondersteld, zijnde:

- de compensatie voor de door de werknemers te betalen premie voor de ouderdomsvoorziening (daar wordt uitgegaan van een nauwkeurige afstemming van de loonsverhoging op de verschuldigde premie, is hiervoor een percentage van 5,2 geschat ⁴⁾) en
- de compensatie van de gevolgen van een huurverhoging van 25 pCt. (de hiervoor benodigde loonsverhoging wordt op 2 pCt. geschat).

Vergelijking van beide berekeningen.

Ten einde te komen tot een vergelijking van beide berekeningen is in tabel III de tweede berekening uit de eerste afgeleid. Hierbij moge uitdrukkelijk worden vermeld, dat de voorsprong in de loonontwikkeling van bijna 2 pCt., welke in de tweede berekening voor het jaar 1957 wordt geconstateerd, niet in het cijfermatig uitgangspunt van de Stichting van den Arbeid wordt gevonden, omdat de Stichting het niet opportuun achtte voor genoemd jaar reeds een beslissing te nemen met betrekking tot de kwantificering van een normaal te achten vertraging in de aanpassing van de lonen aan de stijging van het nationale inkomen en evenmin ten aanzien van de lastenverdeling van de voorgenomen huurverhoging. Bij de vaststelling van genoemd percentage in tabel III zijn wij — evenals de Stichting heeft gedaan bij de berekening van de achterstand in 1955 en 1956 — uitgegaan van een normaal te achten aanpassingsperiode van zes maanden, terwijl voorts is verondersteld, dat de huurverhoging uiteindelijk ten laste van de gehele beroepsbevolking wordt gebracht.

TABEL III.

Jaar	Berekening I	Denivellering (1)	Vakantieverlenging (2)	Schatting nat. ink. (3)	Ver-schui-ving (4)	Berekening II
1955	+ 0,3	1,7	—	—	0,5	2,5
1956	— 1,0	1,7	— 0,5	—	2,0	2,2
1957	— 3,9	1,7	— 0,5	— 0,6	1,1	— 2,2
1957	— 3,6	1,7	— 0,5	— 0,6	1,1	— 1,9 gecorrig. a)

a) Zowel in berekening I als in berekening II is voor het jaar 1957 bij de bepaling van de achterstand een correctie van 1,3 pCt. minus 1 pCt. = 0,3 pCt. aangebracht in verband met het feit, dat:

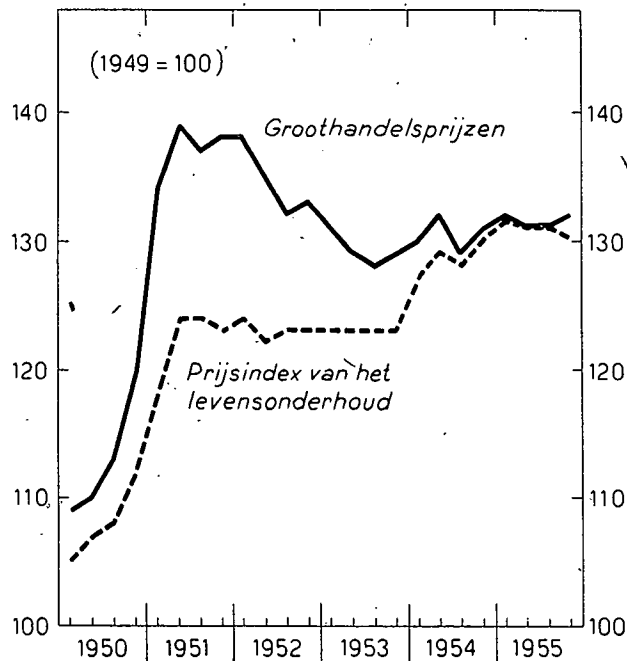
- bij de invoering van de ouderdomsvoorziening door het wegvallen van de noodwetuitkeringen een verschuiving in de secundaire inkomensverdeling ten nadele van de arbeiders ten bedrage van 0,8 pCt. wordt veroorzaakt;
- door de huurverhoging het prijsniveau van het consumptiepakket van de arbeider 0,5 pCt. meer stijgt dan het prijsniveau van het goederenpakket van de gemiddelde Nederlander;
- een aftrek van 1 pCt. moet worden toegepast, omdat de voorgenomen huurverhoging ten laste van het gehele volk dient te komen, hetgeen inhoudt, dat het aandeel van zowel de loontrekkenden als dat van de zelfstandigen, exclusief de huiseigenaren, met 1 pCt. wordt vermindert (een opvatting, die slechts door een minderheid in de S.-E.R. werd gedeeld).

Uit tabel III blijkt, dat het verschil tussen de beide berekeningen in een viertal factoren kan worden gesplitst.

In de eerste plaats zijn de voorstanders van de tweede berekening van oordeel, dat de denivellering van de hogere beamten, etc. in de periode 1949-1954 ten laste van

⁴⁾ In het S.-E.R.-rapport wordt dit cijfer als volgt verantwoord: „De compensatie van de ouderdomsverzekering zal bedragen 6,5 pCt. voor inkomens beneden de f. 6.000 per jaar en f. 390 per jaar voor hen die een hoger inkomen hebben, alles alleen voor de werknemers beneden de 65 jaar. Gerelateerd over alle inkomsten tezamen wordt de compensatie — inclusief die van de huurverhoging — dan niet 8,5 pCt., maar 7,2 pCt.”

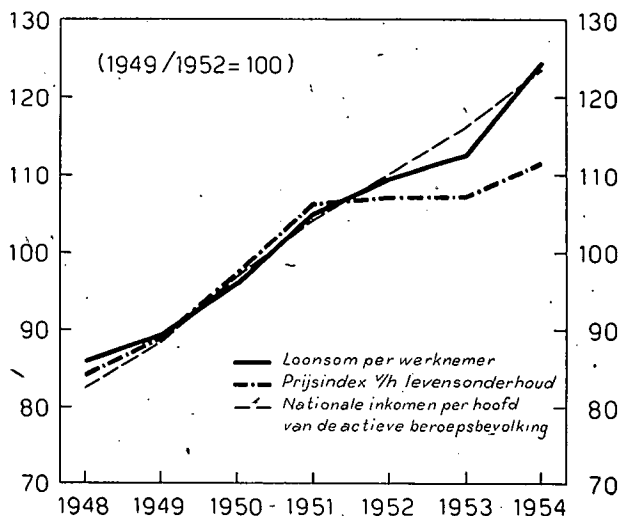
Index groothandelsprijzen en prijsindex van het levensonderhoud (excl. belasting)

het gehele volk dient te komen, terwijl de voorstanders van de eerste berekening van mening zijn, dat deze denivellering in mindering moet worden gebracht op het aandeel van de handarbeiders in het nationale inkomen. Het wil ons voorkomen, dat het optrekken van bepaalde categorieën inkomenstrekkingen, wier inkomen na de oorlog in verband met de economische positie van ons land bewust is laag gehouden — conform het hierboven ingenomen standpunt met betrekking tot de huiseigenaren — een zaak is van het gehele volk.

In de tweede plaats wordt in berekening II een zekere relatieve positieverbetering der werknemers door verlenging van de vakantieduur met drie dagen in aanmerking genomen, welke verbetering in berekening I wordt verwaarloosd. Deze correctie komt ons mede in verband met de kostenverhogende tendentie van een verlenging van de vakantieduur juist voor.

In de derde plaats stellen de voorstanders van de tweede berekening naar onze mening terecht, dat in berekening I een te hoge schatting is gemaakt van het nationale inkomen voor 1957, in zoverre wordt uitgegaan van de premisse, dat de veronderstelde loonkostenverhoging per 1 januari 1957 ten bedrage van 7,2 pCt. — 4,5

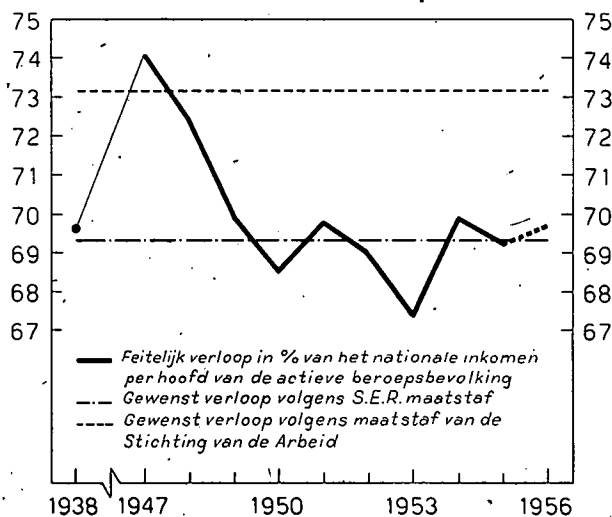
pCt. (vereveningsheffing) = 2,7 pCt. volledig in de prijzen zal worden doorberekend, hetgeen leidt tot een prijsstijging en daarmee tot een stijging van het nominale nationale inkomen van 1,2 pCt. Uitgaande van slechts gedeeltelijke doorberekening diende de schatting van het nationale inkomen daarmede van de schatting voor 1957 met circa 0,6 pCt. te worden verlaagd. Ten slotte hebben de voorstanders van de tweede berekening door uit te gaan van de Stichtingsbasis enige verschuiving in de verdeling van het nationale inkomen ten gunste van de werknemers aanvaard. Daar de wijziging in de loonquote zich tot circa 1 pCt. beperkt, bestaat er onzes inziens geen aanleiding zich hiertegen op grond van economische motieven te verzetten.

Bovenstaande overwegingen voeren tot de conclusie, dat het alleszins verantwoord mag worden geacht de tweede berekening als criterium voor de loonontwikkeling te bezigen.

Beoordeling der loonmaatregelen.

In verband met de regeringsbeslissing van 19 maart jl. mag worden verwacht, dat de stijging van de loonsum op jaarbasis in 1956 niet 5 pCt., zoals in bovenstaande berekeningen is verondersteld, doch — afgezien van

De loonsum per werknemer in % van het nationale inkomen per hoofd

de uitkering ineens van 3 pCt. — circa 7 pCt. zal bedragen, te weten:

- een verhoging van ongeveer 3 pCt. wegens verbetering der secundaire arbeidsvoorwaarden;
- een verhoging van circa 1 pCt. in verband met incidentele loonaanpassingen;
- een verhoging van ongeveer 3 pCt. op grond van de 0-6 pCt. maatregel van maart jl.

Het ligt voor de hand hieruit te concluderen, dat nu de feitelijk ontwikkeling de in de berekeningen veronderstelde opwaartse beweging van het loonniveau met 2 pCt. heeft overschreden, de geraamde achterstand van 2,2 pCt. voor 1956 juist is teniet gedaan, zodat de recente loonmaatregelen alleszins verantwoord zouden mogen heten ⁵⁾.

Een definitief oordeel is echter eerst mogelijk, indien tevens aandacht wordt geschonken aan het verloop der

⁵⁾ Hierbij is verondersteld, dat het prijsbeleid zodanig effectief is geweest, dat door de concretisering van de recente loonmaatregelen geen stijging van het nationale inkomen is veroorzaakt.

arbeidskosten in Nederland in vergelijking tot de met ons concurrerende landen en wanneer vervolgens de voor 1957 te verwachten ontwikkeling in de beschouwingen wordt betrokken.

TABEL IV.

	1952	1953	1954	1955	1956	1956 Stijging t.o.v. 1952
	Stijging in pCt. van voorafgaande jaar					
Nat. ink. per hoofd	5	6	6	8	4	33
Loonsom per werkn.	4	3	11	7	7 a)	37
Productie per werknemer in gehele nijverheid	3	7	7	4	2,5	26

a) Hierbij is geen rekening gehouden met de uitkering ineens van 3 pCt.

Blijkens tabel IV ondergingen de arbeidskosten per eenheid produkt sedert 1952 een stijging van in totaal 9 pCt., terwijl de toegevoegde waarde per werknemer op grond van de verbetering in de ruilvoet slechts met circa 2 pCt. toenam ⁶⁾.

Inzoverre uit deze discrepantie van circa 7 pCt. — waarvan 2 à 3 pCt. kan worden toegerekend aan de correcties welke in tabel III op berekening I zijn aangebracht — zou worden geconcludeerd, dat de loonbeweging sedert 1952 een inflationistisch element bevat, is het naar ons gevoelen geenszins uitgesloten te achten, dat in verband met het gestelde in de aanvang van dit artikel de oorzaak hiervan niet in de genomen loonmaatregelen, doch in de inkomensontwikkeling der zelfstandigen moet worden gezocht. De vertraging, waarmede dalingen in de grondstofprijzen in de prijzen der eindprodukten doorwerken, kan hier als een der mogelijke oorzaken worden genoemd.

Hoewel de stijging der arbeidskosten sinds 1950 volgens de gegevens in het jaarverslag van De Nederlandsche Bank — zie tabel V — in vergelijking tot het verloop in het buitenland stellig niet onrustbarend mag heten, meent Dr. Holtrop in verband met de ontwikkeling in 1954 en 1955 in de Verenigde Staten, de Bondsrepubliek Duitsland, België en Zwitserland, waar de lonen parallel verliepen met of zelfs achterbleven bij de stijging der produktiviteit, dat met recht de vraag mag worden gesteld, of men thans niet bezig is bij het inhalen van de „achterstand”, welke ons land in 1953 in de internationale ontwikkeling der arbeidskosten vertoonde, het doel voorbij te ijlen. Dat dit verloop inderdaad tot voorzichtigheid maant, kan moeilijk worden ontkend, doch voldoende bewijsmateriaal voor een veroordeling van de loonmaatregel van maart jl. wordt hierin waarschijnlijk niet gevonden.

⁶⁾ Ten opzichte van de periode 1949-1952 bedraagt de verhoging van de arbeidskosten in totaal 13 pCt. en de stijging van de toegevoegde waarde per werknemer 1 pCt.

TABEL V.

Landen	Arbeidskosten		
	1954	1955	1955 Stijging t.o.v. 1950
	Stijging in pCt. van voorafgaande jaar		
België	- 5,0	- 3,5	95
Bondsrepubliek Duitsland	- 2,0	-	109
Nederland	+ 4,5	+ 3,9	112
Verenigde Staten	- 0,7	+ 0,4	115
Verenigd Koninkrijk	+ 1,0	+ 5,0	130
Zweden	+ 0,7	+ 4,3	146

Het bewijsmateriaal wordt evenwel meer bezwarend, indien ook aandacht wordt geschonken aan de in 1957 te verwachten ontwikkeling. Werd zonder genoemde maatregel voor dit jaar reeds tot een negatieve achterstand — dus een voorsprong — in de toeneming van de loonsom geconcludeerd, de effectuering van de regeringsbeslissing van 19 maart jl. vergroot deze voorsprong in de loonontwikkeling op de groei van het maatschappelijke inkomen tot circa 5 pCt. Derhalve moet worden aangenomen, dat op 1 januari a.s. de ruimte zal ontbreken voor een loonsverhoging, welke volledige compensatie biedt voor de premiebetaling voor de ouderdomsvoorziening en voor de stijging van de kosten van levensonderhoud ten gevolge van de huurverhoging. Aldus zal men voor de keuze worden gesteld tussen enerzijds een loonsverhoging, die weliswaar volledige compensatie biedt, doch welke tevens ten dele een inflatoir karakter draagt, waardoor een beweging in het prijsniveau onvermijdelijk is en anderzijds een loonsverhoging, die slechts gedeeltelijke compensatie verschaft, doch waarbij het door Overheid en bedrijfsleven gevoerde prijsstabilisatiebeleid kan worden gehandhaafd⁷⁾.

Het komt ons minder juist voor op deze keuze momenteel nader in te gaan. Wij willen echter ten besluite van dit artikel melding maken van de opvatting van Drs. Roemers, dat van een omissie moet worden gesproken, indien bij een beoordeling van de recente loonmaatregelen geen melding zou worden gemaakt van de uitdrukkelijke verklaring der drie vakcentralen, N.V.V., K.A.B. en C.N.V., dat zij bereid zijn van hun leden een offer te vragen voor de invoering van de definitieve ouderdomsvoorziening, indien de stijging van het nationale inkomen onvoldoende ruimte voor volledige compensatie zou laten.

's-Gravenhage.

J. W. DE POUS.

⁷⁾ Bij de bepaling van de negatieve ruimte van 5 pCt. is ermede rekening gehouden, dat de verlichting van de lasten van het bedrijfsleven bij afschaffing van de vereveningsheffing — nog afgezien van de verlegging van de inkomensgrens — niet 4½ pCt., zoals in het S.-E.R.-rapport 1956 is verondersteld, doch ten hoogste 3½ pCt. zal bedragen, vanwege het feit, dat over de vereveningsheffing — in tegenstelling tot de hiervoor in de plaats komende loonsverhoging — geen sociale lasten zijn verschuldigd.

Levensverzekering

Een bedrijf, dat zich reeds vóór het uitbreken van de tweede wereldoorlog in het licht van de toen geldende verhoudingen in een voorspoedige ontwikkeling mocht verheugen, maar dat vooral in de na-oorlogse jaren een opmerkelijk grote vlucht heeft genomen, waardoor het voor onze volkshuishouding in belangrijke mate aan betekenis heeft gewonnen, is het levensverzekeringsbedrijf. Eind 1939, even voordat ons land een van de meest dramatische episoden uit zijn geschiedenis te doorstaan zou krijgen, omvatte de totale verzekeringsportefeuille van de ruim 60 binnenlandse ondernemingen nog geen f. 5 mrd.

Blijkens het verslag van de Verzekeringskamer, onder wier wakend oog de maatschappijen hun bedrijf uitoefenen, was dat bedrag ultimo 1954 gestegen tot f. 21,4 mrd.

Semi-officiële cijfers over de ontwikkeling van de levensverzekeringsportefeuilles der afzonderlijke maatschappijen gedurende het jaar 1955, waaromtrent gegevens zijn opgenomen in de Verzekeringsbode van 31 augustus jl. — het weekblad van de Nederlandse Vereniging ter Bevordering van het Levensverzekeringwezen —, tonen aan dat door een netto-voortgang van ruim f. 2,6 mrd. het totale bedrag, waarvoor het

Nederlandse volk bij het particuliere levensverzekeringsbedrijf voorzieningen voor zijn toekomst had getroffen, in 1955 tot f. 23,9 mrd. is opgelopen.

Inmiddels zijn door het Centraal Bureau voor de Statistiek van 51 — dus niet alle — maatschappijen de produktieresultaten over het eerste halfjaar 1956 gepubliceerd. Daaruit blijkt, dat in die periode voor een bedrag van f. 1.749,8 mln. aan nieuwe verzekeringen tot stand is gekomen. Welk verzekerd bedrag de polissen vertegenwoordigen, die in de eerste zes maanden wegens overlijden van de betrokken verzekerden, op grond van het bereiken van de aflooptdatum of ten gevolge van afkoop werden beëindigd dan wel door omzetting in premievrije contracten of om andere redenen verlaging ondergingen, is niet bekend. Over het gehele jaar 1955 moest om de zoëven genoemde oorzaken 6 pCt. van de aan het einde van 1954 bereikte stand worden afgeschreven. Gaan wij ervan uit, dat voor het eerste *halfjaar* een percentage van 3 geldt en dat in die periode de totale portefeuille met 3 pCt. van f. 23,9 mrd. verminderd is, dan zal de netto-voortgang in het tijdvak van 1 januari tot en met 30 juni 1956 naar schatting f. 1,03 mrd. hebben bedragen.

Dit betekent, dat medio 1956 het in totaal verzekerd bedrag op f. 25 mrd. gesteld kan worden, een niveau, dat ruim vijf maal zo hoog ligt als in het laatste vooroorlogse jaar. Er mag ten opzichte van het levensverzekeringsbedrijf dan ook metterdaad van een imposant groeiproces worden gesproken.

Werden vóór de jongste oorlog de cijfers, die betrekking hebben op nieuw afgesloten verzekeringen in miljoenen geteld, sedert 1942 worden de produktie-resultaten in miljarden uitgedrukt.

Het jaar 1938 heeft met een produktie van f. 663,2 mln. het record uit de vooroorlogse tijd op zijn naam staan. Gedurende de bezettingstijd, nl. in 1942, werd voor het eerst in de historie van het levensverzekeringwezen een toevoer aan nieuwe posten geboekt, welke net even boven de f. 1 mrd. lag. Sindsdien hebben de jaarlijkse produktie-cijfers zich steeds boven de grens van f. 1 mrd. bewogen. Een — overigens begrijpelijke — uitzondering vormt 1945, het jaar van de hongerwinter. Reeds 8 jaar na het bereiken van de eerste f. 1 mrd.-produktie steeg de aanwas van nieuwe verzekeringen in één enkel jaar tot boven de f. 2 mrd. Dat was in 1950.

Slechts 4 jaar later, d.w.z. in de helft van het aantal jaren, in welke het gepresteerd werd het jaarlijkse produktieniveau van f. 1 mrd. op f. 2 mrd. te brengen, kwam het peil der produktie boven de f. 3 mrd. te liggen (1954). Volgens voorlopige gegevens is in 1955 een produktie van bijna f. 3,7 mrd. geregistreerd. In aanmerking nemende dat halverwege 1956 bij 51 van de 60 maatschappijen reeds voor f. 1³/₄ mrd. aan nieuwe verzekeringen werd gesloten en de ervaring voorts leert, dat de produktie-cijfers uit het tweede halfjaarlijkse tijdvak die uit het eerste halfjaar plegen te overtreffen, is er goede grond voor de verwachting, dat reeds in 1956 de toevoer aan nieuwe verzekeringen om en nabij de f. 4 mrd. zal bedragen, hetgeen een nieuw record zou zijn.

Van het verloop van de „miljarden-produktie” geeft de tabel bovenaan de rechterkolom een beeld.

Produktiebevorderende factoren.

Tot de steeds snellere groei van de produktie van de levensverzekeringmaatschappijen, welke een duidelijke afspiegeling vormt van de mate, waarin door brede lagen van onze bevolking de materiële zorg voor de toekomst

jaar	produktie (in miljarden guldens)	jaar	produktie (in miljarden guldens)
1938	0,66 a)	1949	1,96
1942	1,00	1950	2,05
1943	1,16	1951	2,27
1944	1,06	1952	2,55
1945	0,73	1953	2,69
1946	1,40	1954	3,05
1947	1,63	1955	3,65 b)
1948	1,94		

a) Vooroorlogs record.

b) Voorlopig cijfer; na-oorlogs record.

Bron: Verslagen Verzekeringkamer en C.B.S.

aan het particuliere levensverzekeringsbedrijf wordt toe- vertrouwd, hebben verschillende factoren bijgedragen. Enkele van de voornaamste worden hieronder in het kort genoemd.

1e. Door de van overheidswege in het na-oorlogse Nederland tot stand gebrachte verdere uitbouw van het wettelijk stelsel der sociale voorzieningen, heeft men in vrijwel alle kringen van onze samenleving met het begrip „verzekering” en het daaraan ten grondslag liggende verzorgingsprincipe op de een of andere manier te maken gekregen. Dit heeft ten gevolge gehad, dat de gedachten in beweging werden gezet. Men is meer dan in vroeger jaren gaan nadenken over de wisselvalligheden van het menselijk lot en over de risico's, die „leven” nu eenmaal met zich brengt. Daardoor is een toenemende behoefte ontstaan zichzelf en zijn gezin door middel van het verzekeringssysteem i.c. de levensverzekering te beschermen tegen de financiële consequenties, zowel van een kort als van een lang leven.

2e. Gunstige fiscale bepalingen, met name de aftrekbaarheid van lijfrentepremiën op het belastbaar inkomen, welke sinds september van het vorige jaar op een voor alle belastingplichtigen geldend uniform bedrag van maximaal f. 3.600 per jaar is gesteld (aanvankelijk varieerde de aftrekbare premie van f. 600 tot f. 1.800 per jaar, afhankelijk van de burgerlijke staat) en de matige belasting, waaraan uitkeringen van kapitaalverzekering onderworpen zijn, hebben de aantrekkelijkheid van het bezit van een verzekeringspolis verhoogd.

3e. De voorspoedige economische ontwikkeling van ons land, waardoor er binnen het raam van de gezins- en de bedrijfshuishoudingen een vergroting van de bestedingsmogelijkheden ontstond, hetgeen een verhoging van de algemene levensstandaard ten gevolge had, schiep een voor het afsluiten van verzekeringen gunstig klimaat. Geheel nieuwe verzekeringen kwamen door de inmiddels gestegen kosten van het levensniveau tot grotere bedragen tot stand dan vóór de oorlog het geval was. In de verbeterde materiële omstandigheden lag verder een aansporing opgesloten reeds lopende contracten door middel van aanvullende verzekeringen aan het verhoogde welvaartspeil aan te passen; hiertoe is men in de afgelopen jaren in ruime mate overgegaan.

4e. Een sterk verhoogde belangstelling van de zijde van grote en kleine ondernemingen ten behoeve van de personeelsleden en hun gezinnen voorzieningen voor de toekomst te treffen en een algemeen toegenomen bereidheid voor dat doel collectieve verzekeringscontracten met het levensverzekeringsbedrijf aan te gaan, waarbij volgens bepaalde richtlijnen aftrek van de te storten premie op de bedrijfswinst door de fiscus wordt toegestaan.

5e. Verhoging van de kwaliteit van het produkt — de polis — door een verder gaande perfectionering van de verzekeringsvoorwaarden (een extra premie voor bijzondere risico's wordt tegenwoordig slechts in uitzonderingsgevallen gevraagd; de polisdekking strekt zich

zonder extra premie over de gehele wereld uit; bij het intreden van blijvende algehele invaliditeit wordt als regel staking van premiebetaling verleend; ter dekking van de kosten van opname in een ziekenhuis resp. voor het ondergaan van een operatie kan in vele gevallen en onder nader omschreven condities een renteloze lening onder verband van de polis worden opgenomen; tegen een bescheiden toeslagpremie kan veelal een dubbele uitkering bij overlijden door een ongeval worden medeverzekerd, enz.).

De drie hoofdbanches.

Bij het levensverzekeringsbedrijf worden drie branches onderscheiden, te weten:

- de *kapitaalverzekering*, waarbij na overlijden, bij in-leven-zijn van de verzekerde na een vooraf bepaald aantal jaren of op een van te voren gefixeerd tijdstip, onverschillig of de verzekerde al dan niet leeft, een kapitaal tot uitkering komt;
- de *renteverzekerings*, waartoe behalve de klassieke dadelijk ingaande lijfrenten, oudedags-, weduwen- en wezenpensioenen behoren, alsmede renten, die eenmaal ingegaan zijnde, gedurende een vooraf vastgesteld aantal jaren worden uitbetaald (ideaal-, opvoedings-, erf-, gezinsrenten e.d.);
- de *volksverzekering*, waaronder voornamelijk kleinere na overlijden uit te keren bedragen vallen, welke doorgaans gebruikt worden om begrafenings- en crematiekosten te dekken.

Ten aanzien van de kapitaal- en renteverzekeringen wordt onderscheid gemaakt tussen op *individuele* basis tot stand gekomen posten en op *collectieve* grondslag d.w.z. groepsgewijze afgesloten verzekeringen. Deze laatste categorie, die zich vooral in de na-oorlogse jaren op frappante wijze heeft ontplooid, omvat de hierboven onder 4 bedoelde personeelsverzekeringen.

Blijkens het verslag van de Verzekeringskamer over 1954 (dat over 1955 wordt eerst tegen het einde van dit jaar verwacht) was de totale produktie in dat jaar (f. 3,05 mrd.) verdeeld op de wijze, zoals weergegeven in het bovenste staasje op de rechterkolom.

Onderverdeeld naar de drie genoemde branches be-

Barratt's English Society Shoe
in Nederland exclusief bij *Bata*

(Advertentie)

	individuele sector	collectieve sector	totaal
kapitaalverzekering	38,3 pCt.	4,2 pCt.	42,5 pCt.
renteverzekerings	12,6 pCt.	36,7 pCt.	49,3 pCt.
totaal	50,9 pCt.	40,9 pCt.	91,8 pCt.

De overblijvende 8,2 pCt. betreft de volksverzekering.

droeg de produktie in het eerste halfjaar 1956 op basis van de door het C.B.S. verstrekte gegevens:

branche	in mln. guldens	in pCt.
a. kapitaalverzekering (individueel en collectief tezamen)	805,3	46
b. renteverzekering (individueel en collectief tezamen)	830,2	47,4
c. volksverzekering	114,3	6,6
totaal	1.749,8	100

Een vergelijking van de totaal-percentages, geldende voor 1954 met die, welke betrekking hebben op de eerste helft van het thans lopende jaar (voor de individuele en collectieve sector afzonderlijk zijn zij voor deze periode niet bekend), leidt tot de conclusie, dat in de verstreken anderhalf jaar *een verschuiving in de richting van de kapitaalverzekering heeft plaatsgehad*. Aangezien de kapitaalverzekering in de collectieve sector nimmer een rol van enige betekenis heeft gespeeld en er geen enkele aanleiding is voor de veronderstelling, dat dit in 1955 of 1956 wel het geval zal zijn geweest, kan worden aangenomen, dat de relatieve stijging van de kapitaalverzekering betrekking heeft op voor privé-rekening tot stand gekomen posten. Dit duidt erop dat er op het ogenblik bij het publiek een tendentie aanwezig is de zorg voor de toekomst in *kapitaalvorm* te gieten om met behulp van de levensverzekering langs die weg tot vermogensvorming te komen. Voor de rentepolis als middel om zich van een periodiek terugkerend inkomen te verzekeren valt medio 1956 een verminderde belangstelling te constateren.

Rotterdam.

J. B. BOOIJ.

Het nationaal inkomen van België

Het opstellen van schattingen van het nationaal inkomen is in België steeds een privé-aangelegenheid van economen geweest; sinds kort houden zich nu echter ook instellingen hiermee bezig. Het Nationaal Instituut voor de Statistiek heeft in maart 1956 het eindrapport gepubliceerd van de commissie voor het nationaal inkomen, welke commissie in 1949 bij dit instituut werd ingesteld. Er moet direct al zeer speciaal de nadruk op worden gelegd, dat het hier niet gaat om een overheidsinstelling, die in het kader van een ministerie functioneert, zonder enig contact met belanghebbende particuliere kringen. Integendeel, met haar werkzaamheden zijn nauw verbonden representatieve personaliteiten uit economische en maatschappelijke kringen, alsmede de privé-economen, aan wier initiatief België het te danken heeft gehad waardevolle inlichtingen te bezitten over de ontwikkeling van het nationaal inkomen.

Prof. Baudhuin, van de Universiteit te Leuven, stelt

sinds het begin van de periode 1918-1939 schattingen over het nationaal inkomen op, die gebaseerd zijn op de berekening van de individuele inkomens. Wat de „Groupe d'Etudes de la Comptabilité Nationale” betreft, deze heeft onder bescherming van het Institut de Sociologie Solvay een zo volledig en nauwkeurig mogelijke boekhouding van de nationale economische activiteit op touw gezet. Een eerste publikatie: „Premiers éléments d'une comptabilité nationale” verscheen in oktober 1953 en bevatte schattingen betreffende de jaren 1948 tot 1951. Een tweede werk: „Economie belge et comptabilité nationale”, dat eind 1955 uitkwam, breidt deze studie uit tot de jaren 1952, 1953 en 1954.

Drie verschillende methoden kunnen worden aangewend om het nationaal inkomen te berekenen. De nationale middelen kunnen nl. geschat worden vanuit een drievoudig gezichtspunt: van de waarde van de geproduceerde goederen en diensten, van de toegekende be-

loningen aan de produktiefactoren en van de uitgaven, die gedaan zijn door de uiteindelijke verbruikers om zich goederen en diensten te verschaffen. De „Groupe d'Etudes de la Comptabilité Nationale” heeft haar best gedaan om deze balans in drie tabellen op te maken.

Bij het systeem van de nationale boekhouding wordt de grootte van de basisgrootte gevormd door het bruto nationaal produkt, dat wil zeggen het totaal der geproduceerde goederen en diensten, daarbij inbegrepen, wat aangewend is voor het onderhoud of de handhaving van de outillage.

Het nationaal inkomen, dat de som uitdrukt van de inkomens, die toegekend zijn aan de factoren, die deelgenomen hebben aan de produktie, is een begrip, dat enigszins anders en minder uitgebreid is, want daarin zijn de reserves niet opgenomen, die gevormd zijn om het produktie-apparaat in tact te houden. Verder is het nationaal inkomen vastgesteld volgens factorkosten, dat wil zeggen zonder rekening te houden met toevallige omstandigheden, noch met de indirecte belastingen noch met de subsidies die voor de uiteindelijke verbruikers prijsveranderingen naar boven of naar beneden met zich brengen.

De officiële commissie voor het nationaal inkomen heeft het echter, bij de huidige staat van de statistische gegevens, nuttig geoordeeld zich te beperken tot het berekenen van het nationaal inkomen uit het oogpunt van de verdeling, dat wil zeggen tot het optellen van de inkomens, die toegekend zijn aan de produktiefactoren. Dit is trouwens de methode, die aangewend wordt door Prof. Baudhuin.

Ondanks de gevolgde methoden, de verschillende statistische bronnen voor bepaalde gegevens en de subjectieve schattingen, die in bepaalde gevallen nodig zijn bij gebrek aan inlichtingen, vertonen de gepubliceerde schattingen geen aanzienlijke verschillen. Deze verschillen worden trouwens nog kleiner als men rekening houdt met het feit dat bepaalde rubrieken, die in de ene schatting voorkomen, in een andere niet zijn opgenomen. Zo is het namelijk met de rubriek „Inkomen voortvloeiende uit kapitaalgoederen van de Overheid”, die in de berekeningen van Prof. Baudhuin niet te pas komt.

TABEL 1.

Vergelijkende tabel van de schattingen van het nationaal inkomen van België
(in mrd. B. fr.)

	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
Officiële commissie	255,8	254,9	273,6	311,9	320,7	331,0	346,1
Prof. Baudhuin	247,9	253,0	270,0	301,0	311,0	314,1	329,8
„Groupe d'Etudes”	279,5	285,7	289,1	334,6	346,9	349,8	363,0

Uit de gepubliceerde cijfers blijkt onmiddellijk dat sinds 1949 het nationaal inkomen van België onafgebroken stijgt. Als men de cijfers van de officiële commissie aanhoudt, bedraagt de toeneming van 1949 tot 1954 36 pCt. Het zou interessant zijn deze gegevens te kunnen corrigeren voor de prijsstijging die sinds 1950 is opgetreden. De werkzaamheden van de commissie voor het nationaal inkomen zijn evenwel nog niet zo ver gevorderd, dat ze in haar rapport elementen, die deze correctie mogelijk maken, meende te kunnen verschaffen.

Bij gebrek aan deze gegevens is het daarom nuttig hieronder de indexcijfers van de Belgische kleinhandelsprijzen te laten volgen en deze te vergelijken met de indexcijfers van het verloop van het nationaal inkomen op

basis van courante prijzen, waarbij beide indexcijfers vastgesteld zijn op de zelfde basis: 1953 = 100.

TABEL 2.

	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
Index van de kleinhandelsprijzen	95	92	91	99	100	100	101,3
Nationaal inkomen	77	77	83	94	97	100	105

De „Groupe d'Etudes de la Comptabilité Nationale” heeft haar best gedaan het begrip van de prijsschommelingen in de berekening van het bruto nationaal inkomen te brengen. Terwijl volgens de schattingen van de „Groupe d'Etudes” het bruto nationaal produkt op basis van courante prijzen van 339,2 mrd. in 1948 tot 444 mrd. in 1954 is gestegen, dus een toeneming van 31 pCt., nam het bruto nationaal produkt op basis van constante prijzen slechts met 20 pCt. toe. Van 1950 tot 1954 is de vooruitgang slechts 12 pCt. geweest.

De O.E.E.C. heeft van haar kant ondernomen volume-indexcijfers op te stellen van het bruto nationaal produkt zowel totaal als per inwoner. Ondanks al het voorbehoud, dat men moet maken bij internationale vergelijkingen op dit gebied, is het interessant het beloop van deze indexcijfers voor bepaalde O.E.E.C.-landen van 1950 tot 1954 weer te geven. Deze indexcijfers zijn berekend op basis 1951 = 100.

TABEL 3.

	1950		1951		1952		1953		1954	
	totaal	per inw.	totaal	per inw.	totaal	per inw.	totaal	per inw.	totaal	per inw.
West-Duitsland	86	87	100	100	106	105	114	112	123	120
Nederland	99	101	100	100	102	101	111	108	116	112
Italië	92	93	100	100	102	102	109	108	114	112
Frankrijk	96	97	100	100	103	102	105	104	112	109
Groot-Brittannië	98	98	100	100	99	99	103	102	107	107
België	94	94	100	100	101	101	105	104	108	106

De positie van België blijkt verre van schitterend. Het schijnt dus dat de economie er zich langzamer ontwikkelt dan in de omliggende landen. De groei, die in 1951 werd vastgesteld, heeft zich lang niet in de zelfde mate als in het merendeel der andere landen kunnen handhaven. Bovendien komt in deze indexcijfers het achterblijven van de Belgische economie bij het profiteren van de conjuncturele opleving van 1954 duidelijk tot uiting.

Komen wij thans terug op de gegevens, die door de officiële commissie zijn gepubliceerd. Een onderzoek naar de verdeling van het nationaal inkomen over de verschillende sectoren der produktie wijst uit, dat het aandeel van de zelfstandige werkers aan het verminderen is. Het daalde van 35,6 pCt. in 1948 tot 29,7 pCt. in 1952; vervolgens herstelde het zich in 1953 enigszins (30,2 pCt.) om in 1954 weer op het peil van 1952 te komen. De voornaamste reden van deze achteruitgang moet men zoeken in de vermindering van het aantal zelfstandige werkers.

De inkomens, opgenomen in de rubriek „renten, dividenden en tantièmes”, stijgen daarentegen (van 4,6 pCt. in 1948 tot 5,5 pCt. in 1954), zo ook de niet-uitgekeerde winst van N.V.'s (van 1,6 tot 2,3 pCt.). Het aandeel van de werknemers (hieronder vallen, behalve de lonen en wedden, ook de uitbetalingen aan de strijdkrachten en de werknemersbijdragen in de sociale voorzieningen) onderging gedurende deze periode geen belangrijke schommelingen en bleef in de buurt van 53 pCt.

De analyse van het beloop van de globale inkomens, die toegekend zijn aan de voornaamste produktiefactoren

en de vergelijking van dit beloop met dat van het nationaal inkomen is gemakkelijk gemaakt, dank zij de indexcijfers, die de officiële commissie heeft opgesteld (basis 1953 = 100):

TABEL 4

	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
Nationaal inkomen	77	77	83	94	97	100	105
waarvan:							
Lonen der werknemers	75	78	81	93	98	100	103
Inkomen van de zelfstandige werkers	91	84	89	96	95	100	103
Renten, dividenden en tantièmes	66	71	78	91	98	100	106
Niet uitgekeerde winst van N.V.'s	65	54	116	156	104	100	129

AANTEKENINGEN

De Miljoenennota 1957

Algemeen begrotingsbeeld.

Het begrotingsbeeld voor 1957 vertoont voor de Gehele Dienst een tekort van f. 468 mln. Er is echter nog een aantal additionele uitgaven te verwachten, waardoor uiteindelijk met een tekort van f. 786 mln. rekening moet worden gehouden.

Bij het opstellen van de begroting voor 1957 is o.a. uitgegaan van de volgende veronderstellingen:

1. De Algemene Ouderdomswet treedt op 1 januari 1957 in werking. In verband hiermede is een liquiditeitsvoorschot van f. 230 mln. aan het Ouderdomsfonds opgenomen onder de uitgaven van hoofdstuk VII B (Financiën). Hiertegenover vervallen de uitgaven ingevolge de noodvoorziening ouden van dagen en — afgezien van navloeiende opbrengsten — de middelen uit hoofde van de vereveningsheffing.

2. Rekening is gehouden met de mogelijkheid van een huurverhoging in 1957.

3. T.a.v. de lonen en salarissen van het rijks personeel en het onderwyzend personeel zal in 1957, i.v.m. de compensatie voor de algemene ouderdomspremie en een mogelijke huurverhoging zomede als gevolg van de salarisverhoging per 1 september 1956, met een aanmerkelijke verzwaring van lasten rekening moeten worden gehouden. Uit dezen hoofde is op hoofdstuk XIV (Onvoorziene uitgaven) een bedrag van f. 200 mln. opgenomen.

4. Bij de subsidies aan instellingen en de sociale uitkeringen wordt geen rekening gehouden met de invloed van de onder 3 genoemde maatregelen.

5. Het defensieplafond zal f. 1.450 mln. bedragen.

6. De vrijstelling van omzetbelasting voor suiker en textiel vervalt op 1 januari 1957; voor het overige is t.a.v. de belastingen uitgegaan van de bestaande tarieven.

7. De aandeelpercentages van Gemeentefonds en Provinciefonds in de opbrengst der belastingmiddelen voor 1957 zullen resp. 14,94 en 0,75 bedragen.

Er is voorts van uitgegaan, dat 1957 zal worden gekenmerkt door een voortzetting van de huidige hoogconjunctuur, dus dat de economische situatie het beeld zal blijven vertonen van een maximale produktie-inspanning.

De ontwerp-begroting voor het komende jaar, zoals deze in de verschillende ontwerpen van wet is vervat, biedt (in miljoenen guldens) het volgende samenvattende beeld. Hierbij is tevens een vergelijking gemaakt met de vermoedelijke uitkomsten der begroting 1956.

Voor het jaar 1955 komt de „Groupe d'Etudes de la Comptabilité Nationale” met een schatting van het nationaal inkomen van 388 mrd. fr., hetgeen een vooruitgang van meer dan 6,5 pCt. ten opzichte van 1954 betekent. Prof. Baudhuin stelt het cijfer voor 1955 op 355,5 mrd. fr., hetgeen ongeveer 8 pCt. hoger is dan het cijfer voor 1954. Het Nationaal Instituut voor de Statistiek maakte — in juli jl. — eveneens de resultaten bekend van zijn berekeningen van het nationaal inkomen voor 1955; zijn raming bedraagt 366 mrd. fr.

Mery (Tilff).

Dr. J. LIBERT.

TABEL 1.

Begrotingsvergelijking 1956—1957

Omschrijving	Vermoedelijke uitkomsten begroting 1956	Ontwerp-begroting 1957
Gewone Dienst		
Uitgaven	5.917	5.702
Middelen	6.322	6.427
Saldo	+ 405	+ 725
Buitengewone Dienst I		
Uitgaven	461	212
Middelen	134	81
Saldo	— 327	— 131
Landbouw-Egalisatiefonds		
Saldo	— 198	— 159
Gewone Dienst, Buitengewone Dienst I en Landbouw-Egalisatiefonds		
Saldo	— 120	+ 435
Buitengewone Dienst II		
Uitgaven	1.134	1.295
Middelen	394	392
Saldo	— 740	— 903
Gehele Dienst		
Uitgaven (incl. nadelig saldo Landbouw-Egalisatiefonds)	7.710	7.368
Middelen	6.850	6.900
Saldo	— 860	— 468
Voorts zijn nog te verwachten de volgende additionele uitgaven:		
Inhaal militaire uitgaven 1957		
Verschil werkelijke uitgaven en begrotingsraming	291	
Hiertegenover beschikbaar komende gelden uit de tegenwaarderekening ..	150	
		141
Uitgaven 1957, welke zullen voortvloeien uit wettelijke regelingen, die thans nog niet zijn tot stand gekomen		177
Nadelig saldo	860	786

In het licht van de huidige economische situatie, met name t.a.v. de betalingsbalans en de kapitaalmarkt, kan naar de mening van de Minister van Financiën de ontwerp-begroting 1957 niet geheel bevredigend worden geacht.

Het niveau der rijksuitgaven.

Uit tabel 2 blijkt hoe de reële uitgaven ¹⁾, de overdrachtsuitgaven ²⁾ en de totale netto-uitgaven van het Rijk zich, in vergelijking met het nationaal inkomen, sedert 1946 hebben ontwikkeld.

¹⁾ De reële uitgaven brengen het rechtstreeks beroep van het Rijk op de nationale middelen tot uitdrukking. Het betreft hier de door het Rijk gedane netto-uitgaven voor lonen en salarissen en die voor aankoop van goederen en diensten, zowel voor consumptieve als voor investeringsdoeleinden.

²⁾ De overdrachtsuitgaven komen rechtstreeks ten goede aan de overige sectoren van de volkshuishouding (en c.q. het buitenland); deze sectoren worden daardoor in staat gesteld, hunnerzijds — in plaats van het Rijk — een beroep te doen op de in de Nederlandse volkshuishouding geproduceerde goederen en diensten.

TABEL 2.

Jaar	Nationaal inkomen tegen markt- prijzen	Reële uitgaven		Overdrachts- uitgaven		Totale netto- uitgaven	
		bedrag	in pCt. van nat. ink.	bedrag	in pCt. van nat. ink.	bedrag	in pCt. van nat. ink.
1946	9.930	1.212	12,2	2.875	28,9	4.087	41,1
1947	12.070	1.545	12,8	3.081	25,5	4.626	38,3
1948	14.230	1.980	13,9	2.736	19,2	4.716	33,1
1949	15.970	1.554	9,7	2.334	14,6	3.888	24,3
1950	17.740	1.727	9,7	2.578	14,6	4.305	24,3
1951	19.550	2.089	10,7	2.932	15,0	5.021	25,7
1952	20.420	2.260	11,1	2.614	12,8	4.874	23,9
1953	21.890	2.593	11,9	2.832	12,9	5.425	24,8
1954	24.250	3.028	12,5	3.017	12,4	6.045	24,9
1955 a)	26.730	3.489	13,1	3.439	12,8	6.928	25,9
1956 b)	28.750 e)	3.861	13,4	3.377	11,8	7.238	25,2
1957 c)	30.600 e)	3.767	12,3	3.059	10,0	6.826	22,3
1957 d)	30.600 e)	4.058	13,3	3.236	10,6	7.294	23,9

a) Vermoedelijk beloop.

b) Vermoedelijke uitkomsten.

c) Ontwerp-begroting.

d) Gecorrigeerde ontwerp-begroting.

e) Globale schatting.

Uit deze tabel blijkt, dat het niveau der totale netto-uitgaven van het Rijk van 1949 t/m 1954 om de 25 pCt. van het nationaal inkomen schommelde. De percentages voor de totale netto rijksuitgaven, welke voor de latere jaren zijn berekend op basis van cijfers, die nog deels of geheel op ramingen berusten, geven, na een stijging in 1955 t.o.v. 1954 met 1 pCt., vervolgens een dalend verloop te zien.

Vergelijkt men de ontwikkeling van de afzonderlijke percentages voor de reële uitgaven en de overdrachts-uitgaven, dan is er een min of meer tegengesteld verloop te constateren. Zo vertoont het relatieve niveau van de overdrachtsuitgaven, beschouwd over de periode vanaf 1949, een dalende tendentie. De reële uitgaven daarentegen geven in deze periode t/m 1955, uitgedrukt in een percentage van het nationaal inkomen, een stijging te zien, welke zich evenwel in de jaren na 1955 niet of nauwelijks schijnt te zullen voortzetten. De daling van het percentage voor de totale uitgaven na 1955 wordt dus geheel veroorzaakt door het verloop van de overdrachts-uitgaven.

Bij een nadere beschouwing van deze laatste uitgaven blijkt, dat het verloop daarvan in de genoemde periode in sterke mate is beïnvloed door enerzijds een belangrijke stijging van de uitgaven voor sociale voorzieningen en anderzijds een belangrijke daling van de uitgaven voor oorlogsschade en, in de jaren tot 1953, van de uitgaven voor prijssubsidies (in hoofdzaak het nadelig saldo van het Landbouw-Egalisatiefonds). Daarnaast zijn er enkele bijzondere, meer incidentele factoren geweest, welke het onderhavige verloop in bepaalde jaren sterk hebben beïnvloed, zoals bijv. de aanzienlijke uitgaven in 1953 en 1954 voor herstel van watersnoodschade.

In de overdrachtsuitgaven voor 1954 en 1955 zijn verder belangrijke bedragen begrepen voor versterkte aflossing van Nationale Schuld aan het buitenland, terwijl voor 1955 tevens een bedrag van f. 300 mln. voor oorlogsschadevergoeding aan de Nederlandse Spoorwegen is opgenomen. Dit laatste bedrag vormt in hoofdzaak de verklaring voor het betrekkelijk hoge percentage voor dat jaar.

In de vermoedelijke uitkomsten van de overdrachts-uitgaven voor 1956 en in het cijfer volgens de gecorrigeerde ontwerp-begroting 1957 is rekening gehouden met een bijdrage in verband met het actuariële tekort van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds en het Spoorwegpensioenfonds. Deze bijdrage zal naar verwachting in 1956 rond f. 170 mln. bedragen (waarvan f. 80 mln. betrekking heeft op het tekort voor 1955) en in 1957 rond f. 90 mln.

Het percentage van de overdrachtsuitgaven in 1957 is voorts beïnvloed door enerzijds het vervallen in dat jaar van de uitkeringen ingevolge de noodvoorziening ouden van dagen ad ruim f. 300 mln. en anderzijds het aan het Ouderdomsfonds te verstrekken liquiditeitsvoorschot van f. 230 mln., welke mutaties beide in verband staan met de inwerkingtreding van de Algemene Ouderdomswet per 1 januari 1957.

Het peil der reële uitgaven wordt in belangrijke mate bepaald door het verloop van de uitgaven t.b.v. de defensie en het onderwijs. De kasuitgaven voor defensie zijn t/m 1954 sterker gestegen dan het nationaal inkomen. Sedert 1955 zijn deze uitgaven echter rond een niveau van f. 1.800 mln. blijven schommelen, waardoor het onderhavige percentage voor de defensie-uitgaven weer is gaan dalen. Het betreffende percentage voor de uitgaven ten behoeve van het onderwijs is gedurende vrijwel de gehele beschouwde periode regelmatig gestegen. Het percentage voor de overige reële uitgaven, in de eerste jaren na 1949 — met uitzondering van 1952 — nog min of meer constant, is in de latere jaren eveneens regelmatig gaan stijgen, o.a. als gevolg van een toeneming van de investeringen van de rijkswaterstaat.

Ofschoon de ontwikkeling van het percentage, dat de verhouding van het niveau der totale netto uitgaven tot het nationaal inkomen weergeeft, voor 1956 en 1957 niet onbevredigend is, dient de stijging van het absolute uitgavenpeil toch nauwlettend te worden gevolgd.

De verschillende onderwerpen van staatszorg.

Teneinde een beeld te geven van de verschillende activiteiten van het Rijk zijn de uitgaven voor 1957 in de Miljoenennota samengevat naar onderwerpen van staatszorg volgens een van de indeling naar departementen onafhankelijke groepering. In tabel 3 worden deze groepen van uitgaven voor het komende jaar vergeleken met die van de begroting 1956, zoals deze categorieën van uitgaven vermoedelijk zullen worden gerealiseerd.

TABEL 3

Overzicht van de uitgaven voor de verschillende onderwerpen van staatszorg

	Gewone Dienst, Buitengewone Dienst I en Landbouw-Egalisatiefonds		Buitengewone Dienst II	
	Vermoedelijke uitkomsten 1956	Ontwerp-begroting 1957	Vermoedelijke uitkomsten 1956	Ontwerp-begroting 1957
Defensie	1.554,0	1.311,9	266,0	152,1
Buitenlandse betrekkingen	79,5	81,5	38,6	27,0
Overzeese rijksdelen	84,1	81,0	8,1	8,1
Politie en justitie	281,6	280,2	0,1	0,1
Onderwijs en cultuur	875,9	930,3	14,4	22,9
Waterstaat	209,1	222,2	186,3	225,6
Verkeer	98,2	113,4	126,8	138,7
Handel en nijverheid	76,1	64,3	69,0	48,4
Land- en tuinbouw, veeteelt en visserij	371,6	379,4	32,2	29,8
Sociale voorzieningen, emigratie en volksgezondheid	989,9	731,8	-7,3	237,1
Volkshuisvesting	261,3	286,9	5,1	10,2
Diensten van algemene aard	299,0	311,0	116,6	85,6
Niet toegerekende uitgaven voor pensioenen en wachtgeld	283,2	110,8	—	—
Nationale schuld	497,8	529,3	257,7	303,8
Afschrijvingen	130,0	160,0	—	—
Herstel van oorlogsschade	282,4	203,0	6,3	5,6
Uitgaven, verband houdende met de watersnood	110,2	7,9	—	—
Vergoedingen aan provincien en gemeenten voor de derving van inkomsten als gevolg van de verlaging van de personele belasting en de gondebelasting	66,7	68,0	—	—
Salarisverhogingen	25,0	200,0	—	—
Totaal	6.575,6	6.072,9	1.134,5	1.295,0

(Advertentie)

AMSTLEVEN

Levensverzekering

**BUREAU VOOR
PERSONEELVERZEKERING***De middelen van het Rijk.*

Het totaal der middelen wordt voor 1957 begroot op f. 6.900 mln. (vermoedelijke uitkomsten 1956 : f. 6.850 mln.). De belastingmiddelen zijn verreweg het belangrijkste van deze rijksontvangsten. De bruto-opbrengst van de belastingen, welke geheel of ten dele aan het Rijk ten goede komen, is n.l. voor 1957 geraamd op een totaal van f. 7.185 mln. Hierop dient in mindering te worden gebracht het aandeel van:

- a. het Gemeentefonds ad ..... f. 1.045 mln.
b. het Provinciefonds ad ..... f. 52 mln.
c. het Landbouw-Egalisatiefonds ad ..... f. 7 mln.

f. 1.104 mln.

zodat resteert voor het Rijk ..... f. 6.081 mln.

Een overzicht van de opbrengst der belastingen, vóór en na toepassing van de evenbedoelde aftrek, volgt hieronder.

TABEL 4.

Overzicht der belastingmiddelen

	Vóór aftrek		Na aftrek		Percentage van totaal
	Vermoedelijke uitkomsten		Vermoedelijke uitkomsten		
	1956	1957	1956	1957	1957
Omzetbelasting	1.300	1.475	1.091	1.244	20,5
Invoerrechten	700	760	587	641	10,5
Accijnzen	636	664	528	554	9,1
Vereveningsheffing	375	80	375	80	1,3
Rechten van zegel en registratie ..	133	137	112	115	1,9
Motorrijtuigenbelasting	90	102	90	102	1,7
Totaal kostprijsverhogende belastingen	3.234	3.218	2.783	2.736	45,0
Inkomstenbelasting	1.400	1.500	1.175	1.265	20,8
Loonbelasting	965	1.075	810	906	14,9
Vennootschapsbelasting	925	1.075	776	906	14,9
Rechten van successie, overgang en schenking	125	110	105	93	1,5
Vermogensbelasting	90	95	75	80	1,3
Dividendbelasting en commissarissenbelasting	106	112	88	95	1,6
Totaal belastingen op inkomen, winst en vermogen	3.611	3.967	3.029	3.345	55,0
Algemeen totaal	6.845	7.185	5.812	6.081	100,0

De totale bruto belastingopbrengst zal van 1956 (vermoedelijke uitkomsten) op 1957 naar verwachting stijgen van f. 6.845 mln. tot f. 7.185 mln. Dit accres van f. 340 mln. is voorzien ondanks het feit, dat een aantal bijzondere factoren — o.a. afschaffing van de vereveningsheffing, verder doorwerken van de investeringsaftrek, temporisering van de vervroegde afschrijving en de wederinvoering van de omzetbelasting op textiel en suiker — per saldo een opbrengstverlappende invloed zullen uitoefenen van rond f. 125 mln. Hieruit volgt, dat het accres, dat globaal genomen kan worden toegeschreven aan de verwachte economische ontwikkeling in het algemeen, kan worden gesteld op f. 450 à f. 475 mln.

Beziat men de in de Miljoenennota gegeven cijfers en grafiek betreffende het verloop van de belastingopbrengsten in vergelijking tot de ontwikkeling van het nationaal inkomen in de periode 1946 t/m 1957, dan blijkt dat de belastingdruk in de jaren 1951 t/m 1955 voortdurend is verminderd om vervolgens in 1956 op basis van de thans opgestelde ramingen een zeer geringe stijging te

ondergaan. Hierin komt o.a. tot uiting de invloed van de temporisering van de vervroegde afschrijving. In 1957 zal de belastingdruk naar verwachting weer dalen en wel tot het laagste niveau van na de oorlog.

Kastekort 1956 en prognose kastekort 1957.

In de vorige Miljoenennota ³⁾ werd voor 1956 een budgetair kastekort geraamd van f. 550 à f. 650 mln. Deze raming werd toen als een zeer globale benadering beschouwd. Uitgaande van de beschikbare realisatiecijfers voor het eerste halfjaar en op grond van de verwachtingen ten aanzien van de met de begrotingsuitvoering samenhangende kasontwikkeling van het Rijk in het tweede halfjaar, wordt thans voor het gehele jaar 1956 een kastekort geraamd ten belope van globaal f. 500 mln. De vermindering t.o.v. de oorspronkelijke schatting is te verklaren uit de invoering van de versnelde inning van de vennootschapsbelasting in de vorm van verhoging en vervroeging van de voorlopige aanslagen; met het gunstige effect hiervan op de ontvangsten in het lopende jaar kon ten tijde van de samenstelling van de Miljoenennota 1956 nog geen rekening worden gehouden. Ook uit anderen hoofde kunnen thans hogere budgetaire kasontvangsten worden verwacht; anderzijds wordt eveneens een hoger totaal van begrotingsbetalingen voorzien. De genoemde versnelde inning van de vennootschapsbelasting alsmede de overloop van betalingen van voorlopige aanslagen inkomstenbelasting 1955 van 1955 naar 1956 zijn voorts oorzaak, dat de kasprognose een geringer tekort aanwijst dan de vermoedelijke begrotingsuitkomsten voor 1956.

Naar het zich thans laat aanzien zal de kasontwikkeling van het Rijk in het kalenderjaar 1957, voor zover samenhangende met de begrotingsuitvoering in dat jaar, resulteren in een tekort, dat volgens een globale schatting f. 900 mln. zal belopen. Bij deze raming is evenals bij de berekening van het uiteindelijke nadelige saldo ad f. 786 mln. voor de begroting 1957, rekening gehouden met het te verwachten werkelijke niveau van uitgaven voor militaire doeleinden alsmede met die uitgaven, welke zullen voortvloeien uit wettelijke regelingen, die thans nog niet tot stand zijn gekomen. In het genoemde begrotingsbeeld is ook uitgegaan van een ontvangst van f. 150 mln. aan tegenwaardegelden, beschikbaar komende voor militaire bestedingen; bij de berekening van het budgetaire kastekort blijven overboekingen van de tegenwaarderekening evenwel steeds buiten beschouwing. Met het oog op het benaderend karakter van de schatting van f. 900 mln. is ten aanzien van de uiteindelijke juistheid ervan het grootst mogelijke voorbehoud geboden.

Slotbeschouwing.

In de slotbeschouwing van de Miljoenennota wordt aandacht geschonken aan een aantal algemene gezichtspunten, welke betrekking hebben op de vooruitzichten en het beleid ten aanzien van de rijksfinanciën.

³⁾ Zie: „De Miljoenennota 1956” in „E.-S.B.” van 21 september 1955, blz. 823.

De Minister merkt allereerst op dat, uit een oogpunt van financieel beleid, het beeld van de te verwachten werkelijke uitgaven en inkomsten belangrijker is dan de zuivere ontwerp-begroting. Wanneer men rekening houdt met de werkelijke militaire uitgaven en bovendien met de uitgaven, tot het doen waarvan, naar thans reeds valt te voorzien, in een later stadium machtiging zal worden gevraagd, dan resulteert een nadelig saldo dat ruim f. 318 mln. groter is dan volgens de ontwerp-begroting, namelijk f. 786 mln. De grootte van dit verschil is aanleiding geweest reeds onmiddellijk op dit gecorrigeerde leiding de aandacht te vestigen. Ook bij de berekening van het budgetaire kastekort voor 1957 ad f. 900 mln. zijn beide categorieën van additionele uitgaven in aanmerking genomen.

Het uitgaventotaal van de gecorrigeerde begroting voor 1957 belooft f. 7.836 mln. Dit is f. 126 mln. meer dan dat van de vermoedelijke uitkomsten voor 1956. In aanmerking genomen, dat de noodvoorziening voor ouden van dagen — in 1956 nog circa f. 300 mln. vergende — is vervallen en dat voor uitgaven wegens oorlogs- en watersnoodschade ruim f. 182 mln. minder is opgenomen, resulteert een toeneming uit anderen hoofde van per saldo rond f. 610 mln.

Een belangrijke oorzaak van deze stijging is het onder de uitgaven van hoofdstuk VII B (Financiën) opgenomen voorschot aan het Ouderdomsfonds ad f. 230 mln. Voorts hebben daartoe bijgedragen de verwerking in de begroting 1957 van de loonsverhogingen voor het rijks-personeel (voor de civiele sector f. 130 mln. meer vergende) en daarnaast o.a. hogere uitgaven voor rente en aflossing op nationale schuld (f. 78 mln.), waterstaat en verkeer (f. 88 mln.), sociale voorzieningen, emigratie en volksgezondheid (f. 60 mln.), onderwijs en cultuur (f. 63 mln.) en landbouw c.a. — exclusief het Landbouw-Egalisatiefonds — (f. 45 mln.).

Bij de beoordeling van de door deze cijfers weergegeven vooruitzichten dient men zich de veronderstellingen te realiseren, waarvan bij het opstellen van de begroting is uitgegaan en welke in de inleiding zijn vermeld. De verwachting van een voortduren der hoogconjunctuur drukt haar stempel op de belastingramingen; ten opzichte van het reeds aanzienlijk verhoogde niveau voor 1956 is een verdere stijging voorzien. Voorts brengt dit uitgangspunt mede, dat o.a. voor eventuele werkverruimende maatregelen een geringe plaats is ingeruimd. In afwijking van de in het verleden gevolgde gedragslijn is bij de middelenraming steeds rekening gehouden met de gevolgen van te verwachten loonsverhogingen — in verband met de invoering van de Algemene Ouderdomswet en met een huurverhoging — hoewel o.a. omtrent de exacte hoogte dier looncompensaties nog geen beslissing is genomen; daartegenover staat, dat in de uitgaven de consequenties van zekere maatregelen met betrekking tot de salarissen van het rijkspersoneel zijn verwerkt.

De Minister merkt vervolgens op, dat het noodzakelijk is het begrotingsbeleid te projecteren tegen de achtergrond van de economische ontwikkeling. Wat het huidige conjuncturele beeld betreft kan worden vastgesteld, dat het expansieproces nog steeds voortschrijdt. De industriële produktie beweegt zich nog in opwaartse lijn, zij het dat het stijgingstempo, mede door het optreden van fysieke knelpunten, geleidelijk afzwakt. De toeneming van het binnenlands verbruik vindt onverflauwd voortgang, mede onder invloed van de recente maatregelen op belasting- en loongebied. Ook de investeringen bewegen zich op een ongekend hoog niveau.

De ontwikkeling van de betalingsbalans begint steeds meer de aandacht te vragen. De Nederlandse deviezen-reserves hebben in de loop van dit jaar een niet onbelangrijke teruggang te zien gegeven. Aangenomen mag worden dat in de eerste helft van 1956 de lopende rekening van de betalingsbalans een tekort heeft opgeleverd. In de recente ontwikkeling moet een duidelijke aanwijzing worden gezien, dat grote waakzaamheid geboden is. Dit te meer, omdat handhaving van een zeker overschot op lopende rekening gewenst moet worden geacht.

Wat de conjuncturele situatie in de naaste toekomst betreft lijkt de verwachting gewettigd, dat de westelijke landen voorlopig geconfronteerd zullen blijven met de noodzaak om, met behoud van de gewenste expansie op langere termijn, een overspanning van de economie met de daaraan inherente nadelige gevolgen — met name verstoring van het externe evenwicht, onverantwoorde prijsstijging en bemoeilijking van de meest gewenste verdeling der produktiefactoren — te voorkomen.

Voor ons land is dit niet anders. Mede in het licht van de hierboven gesignaleerde ontwikkeling van de betalingsbalans zal het financieel-economisch beleid ertoe moeten bijdragen, dat verbruik en investeringen niet verder toenemen dan met de stijging van de produktie in overeenstemming is, waarbij ten aanzien van het niveau der investeringen de eisen van de structurele ontwikkeling mede bepalend zijn.

Moet uit conjunctureel oogpunt een toeneming van het absoluut uitgavenpeil van het Rijk met een zekere bezorgdheid bezien, in zoverre kan een wel van een, althans relatieve, verbetering worden gesproken, dat thans voorliggende begrotingsbeeld een verdere daling van de uitgaven in verhouding tot het nationaal inkomen doet verwachten. Dit ondanks het feit, dat de invloed van het wegvallen van de noodvoorziening ouden van dagen grotendeels wordt gecompenseerd door het in de begroting opgevoerde renteloze voorschot van f. 230 mln. aan het Ouderdomsfonds. Deze uitgave heeft evenwel een incidenteel karakter; in de jaren na 1957 zal het voorschot geleidelijk worden gedelgd.

Naast het uitgavenniveau vraagt in het kader van de onderhavige problematiek het uiteindelijk te financieren tekort de aandacht. De vraag rijst, of een kastekort van circa f. 900 mln. op zodanige wijze zal kunnen worden gedekt, dat de doelstellingen van het financieel-economisch beleid niet in gevaar worden gebracht.

Het totaal der particuliere besparingen beweegt zich in ons land op een hoog niveau. Anderzijds is ook de kapitaalbehoefte der verschillende sectoren zeer aanzienlijk. De laatste tijd bestaat een duidelijke tendentie tot verkrapting op de kapitaalmarkt. Hoe de verhoudingen zich in het komende jaar zullen ontwikkelen valt op dit moment nog niet met zekerheid te voorspellen. Aangenomen mag worden, dat de vraag naar nieuwe besparingen uit hoofde van woningbouw, kapitaalwerken besparingen de lagere Overheid en particuliere investeringen krachtig zal zijn. De Minister meent dan ook ervan uit te moeten gaan, dat op de open kapitaalmarkt geen grote bedragen voor financiering van rijksuitgaven beschikbaar zullen komen.

Wel mag in dit verband worden gerekend met een zeer belangrijk bedrag aan stortingen, welke door de rijksfondsen en instellingen op de voorinschrijfrekeningen ter deelneming in uit te geven staatsschuld worden verricht. Dit neemt naar het oordeel van de Minister niet weg, dat de hierboven bedoelde vraag naar de financiering van het budgetaire kastekort vooralsnog niet met stellig-

heid in positieve zin kan worden beantwoord. Heeft het demissionaire kabinet gemeend, dat het niet op zijn weg lag, in het licht van dit perspectief reeds beleidsbeslissingen van meer of minder ingrijpende aard te nemen, het nieuwe kabinet zal nader dienen te overwegen of, en zo ja in hoeverre, maatregelen terzake zullen moeten worden getroffen.

Het congres van het Britse Verbond van Vakverenigingen

Evenals voorgaande jaren werd begin september de jaarlijkse algemene vergadering gehouden van het Britse Verbond van Vakverenigingen (Trades Union Congress).

Deze vergadering werd dit jaar met grote belangstelling tegemoet gezien. De Britse Regering heeft nl. gedurende de afgelopen maanden herhaaldelijk getracht de leiders van de vakbonden over te halen deel te nemen aan haar prijsstabilisatieprogramma door daarin ook lonen te betrekken. Ofschoon de vakunies tot dusverre daarop geen definitieve reacties hadden getoond, hebben sommige van de grotere unies hun looneisen uitgesteld.

Een week vóór de algemene vergadering heeft de Kanselier van de Schatkist, de heer Harold Macmillan, een persconferentie gehouden, tijdens welke hij nogmaals een beroep deed op de vakbonden hun loonaanspraken te beperken. Hij waarschuwde, dat verdere loonsverhogingen, tenzij gepaard gaande met grotere produktie en efficiency, een funeste invloed op de economische toekomst van Engeland zouden hebben. De Kanselier wees erop, dat de arbeidskosten per produktie-eenheid gedurende de afgelopen jaren relatief meer waren gestegen in Engeland dan in Duitsland of in de Verenigde Staten, zodat de exportmogelijkheden voor Engeland reeds aanmerkelijk waren verminderd. Hij noemde dit „het teken aan de wand”, en hij verzocht de vakverenigingen de gevolgen van verdere handelingen hunnerzijds goed te overwegen.

De heer Macmillan heeft deze ongebruikelijke stap genomen, daar hij zich als lid van een Conservatieve Regering niet op een andere wijze tot de algemene vergadering kon richten.

Reeds bij het begin van de algemene vergadering was het duidelijk, dat Minister Macmillans oproep aan het T.U.C. om aan de strijd tegen de inflatie deel te nemen door zich zelf beperking inzake lonen op te leggen, in de wind zou worden geslagen. Het hoofdbestuur besloot nl. een resolutie te steunen van twaalf grote vakverenigingen, die gezamenlijk vijf miljoen leden tellen, waarin het verzoek van de Minister werd verworpen.

Deze motie hield o.a. in: „Het Congres bevestigt het recht van de arbeiders op gelijke voet te onderhandelen met de ondernemers en de arbeiders te beschermen tegen de gevaren van een niet-geleide economie. Het verworpt voorstellen om het evenwicht in de economie te herstellen door beperking van looneisen”. Toen de motie aan de algemene vergadering werd voorgelegd, werd deze bij acclamatie aangenomen.

De vergadering stemde met een grote meerderheid voor introductie van automatisering, vooropgesteld, dat de belangen van de arbeiders voldoende beschermd worden.

Tegen het einde van de vergadering leed het hoofdbestuur een nederlaag op het gebied van arbeidsuren. Een van de afgevaardigden vond, dat de huidige omstandig-

heden gunstig waren om een algemene 40-urige werkweek in te voeren. Het bestuur, dat in principe met een 40-urige werkweek akkoord ging, vond niet, dat men dit thans algemeen kon invoeren zonder de gevolgen daarvan eerst te beschouwen. Het congres scheen het echter met deze zienswijze niet eens te zijn en nam de motie met een kleine meerderheid van stemmen aan.

De algemene vergadering heeft nog al wat opzien gewekt, vooral door verwerping van het economisch beleid van de Britse Regering. Of deze beslissing naar de zin is van de gematigde rechttervleugel van het T.U.C. is te betwijfelen, want velen van de gematigde leiders zijn er met de Britse Regering van overtuigd, dat disinflatie nodig is, maar zij verschillen van opinie hoe deze moet worden tot stand gebracht. Zij voelen niets voor een loonstop zonder beperking van dividenden, kapitaalwinstbelasting, e.d. Zij weten wel, dat daarmee geen grote bedragen zijn gemoeid, doch dit zou psychologisch een indruk wekken van gelijke offers voor iedereen, werknemers zowel als werkgevers.

Londen.

F. I. H. VOS.

BOEKBESPREKING

C. Verburgh: *Havens en scheepvaart van Zuid-Afrika.*

Het integratieproces en in het bijzonder de gevolgen van opheffing van discriminaties, dispariteiten en disharmonieën in het vervoerswezen kan men in de economische ontwikkeling van de Unie van Zuid-Afrika wel aanwijzen, maar toch niet in die mate die een speurder naar deze zaken er zo gaarne zou vinden. Weliswaar was vóór de unificatie een zware strijd gaande tussen de havens Kaapstad, Durban en Lourenço Marques om de bediening van het politiek onafhankelijke, gemeenschappelijke en rijke achterland, de Transvaal, doch tot een volledige effening in de bovenaangegeven zin is het thans nog niet gekomen. Uit het proefschrift over „Havens en scheepvaart van Zuid-Afrika”, waarmee de heer Verburgh — geëmigreerd „Rotterdammer” — aan de Universiteit van Pretoria voor Prof. Goudriaan zijn D.Com. verkreeg, zullen de over het „inland transport” handelende gedeelten de Europeaan vandaag het meest aanspreken.

Denkt men zich de situatie maar in, waarin alle havens, op de meest gunstig gelegen haven na, plotseling mét hun gemeenschappelijk achterland binnen een politiek geïntegreerd gebied komen te liggen en waarin deze havens tezamen met hun enige vervoersweg naar dit achterland onder één directie komen. Dank zij een geheel buiten het vervoer staande factor, de afhankelijkheid van de Rand van arbeidskrachten uit Mozambique, is aan een gemeenschappelijk optrekken tegen die ene haven, Lourenço Marques, een grens gesteld en is de Rand in het voordelig gebruik hiervan gelaten. Zuid-Afrika heeft de plicht met de spoorwegtarieven zo te manipuleren, dat Lourenço Marques 47½ pCt. van de aanvoer van overzee voor een nauwkeurig omljnd mededingingsgebied behoudt. Wel laat de schrijver uitkomen hoe moeilijk het is in normale jaren om het aandeel van Lourenço Marques binnen de perken te houden maar een vrij gevonden havenevenwicht bestaat ook daar niet.

De schrijver bepleit de afschaffing van nog bestaande spoorwegtariefspreferenties voor de kleine havens Port Elizabeth en Oost Londen. Hij is hiermee echter niet alleen getrouw aan zijn eigen, in alle onderdelen van het

geschrift opduikende standpunt dat actieve en passieve vervoermiddelen (spoorwegen of kustvaart, keuze van haven), behoren te worden ingeschakeld op basis van werkelijke kosten, doch tevens schijnt hij hiermee aan te sluiten bij de huidige politiek van de Administratie, die bijv. in 1954 een nieuw tariefstelsel invoerde, waarin groter gewicht werd toegekend aan de afstand, en de zeeconcurrentietarieven afschafte.

In een overigens heldere analyse van de vervoersstromen door de Unie-havens en Lourenço Marques naar en van het eigen en gemeenschappelijke achterland werken naar onze smaak begrippen als „normaal patroon”, d.i. „aan- en afvoer over de havens in verhouding tot de algemene belangrijkheid van havens en achterland”, en „eigen achterland” door een gemis aan definiëring en ondoordacht gebruik niet verklarend. De schrijver zoekt naar afwijkingen van het normale invoerpatroon — per bovenstaande definitie eigenlijk onbestaanbaar — en vindt deze in de concentratie van de invoer van bijv. voertuigen, glas, chemicaliën in resp. Port Elizabeth en Kaapstad/Durban, welk verschijnsel toch juist wel beantwoordt aan de normen, die men altijd aan het begrip achterland verbindt (laagste transportkosten en agglomeratievoordelen, te behalen door aanvoer en verwerking in geïndustrialiseerde zeehavens).

Een uitvoerige behandeling van het beheersvraagstuk, „het meest delicate onderwerp dat zich in het kader van deze studie voordeed” (maar o.i. niet behoeft voor te doen, indien men uitsluitend een vervoerseconomische studie beoogt te maken), mondt uit in een op economische overwegingen berustende veroordeling van de Administratie, die in allés het spoorwegbelang laat of liet prevaleren.

Het bevreemdt geenszins de schrijver op dezelfde economische gronden consequent te zien afrekenen met privileges voor een nationale kust- en oceaanscheepvaart enerzijds, met zeeconcurrentietarieven van de spoorwegen anderzijds. In deze moge in Zuid-Afrika een open deur geforceerd zijn, in breder verband kan dit scheepvaartkringen tot voldoening stemmen, waar de veroordeling toch komt uit een jong scheepvaartland, van de zijde van een wetenschappelijk werker, die zichzelf in een gevorderd stadium van nationale integratie bevindt. Gelet op deze omstandigheid, lezen wij het, niet meer voor honderd „persent” Nederlandse geschrift, dat in alle onderdelen eerst beschrijvend, daarna analyserend en ook beoordeelend is, met des te meer aandacht.

Schiedam.

H. J. MOLENAAR.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Geleidelijk komt de stroom van belastingpenningen naar het Rijk thans los, hetgeen meebrengt, dat het Rijk beter en de banken — in verband met overboekingen van cliënten naar de fiscus — slechter in de contanten komen te zitten.

Het Rijk kon door deze ontwikkeling zijn tegoed bij de Centrale Bank opvijzelen tot f. 240 mln. per 10 september; in plaats van met een lege schatkist, zoals enkele maanden geleden, kan een nieuwe (?) Minister van Financiën derhalve straks met een welgevulde buidel beginnen.

De banken daarentegen zitten thans in zak en as. Door een aanmerkelijk beroep op de kredietfaciliteiten

der Nederlandsche Bank (de rekening-courantvoorschotten dezer instelling bedroegen per 10 september f. 119 mln.) trachten zij aan de verplichte minimumkasreserves toe te komen.

De krapte op de geldmarkt gedurende de verslagweek wordt geïllustreerd door de relatief hoge marktdisconto's; voor kortlopend papier bedroegen deze ca. 3 pCt., overigens bij gebrek aan kopers grotendeels nominaal. Naar verluidt zou een verkoper, die in het nauw zat, zelfs wat jaarspapier hebben afgestoten tegen het voor het na-oorlogse Nederland ongehoorde disconto van 4 pCt. per jaar.

De afgelopen week richtte de Regering zich tot de S.-E.R. met het verzoek om een advies over de „noodzaak en mogelijkheid” van een beperking der bestedingen hier te lande. De regelmatige daling van de goud- en deviezenvoorraad der Centrale Bank — het laatste halfjaar met ca. f. 500 mln. — of beter gezegd de ongunstige ontwikkeling van de betalingsbalans, waarvan deze daling hoogstwaarschijnlijk een symptoom vormt (de betreffende betalingsbalanscijfers worden nog geheim gehouden), beginnen thans blijkbaar, anders dan bij de jongste verkiezings-loonronde, de Regering toch enigszins te benauwen.

De kapitaalmarkt.

Verwachtingen omtrent groot nieuws bij Koninklijke deden dit aandeel gedurende de verslagweek omhoogspringen. De bron van deze geruchten lag in New York, waar men niet alleen de inhoud van de heugelijke tijding (nl. een split der in Amerika verhandelde stukken ad. f. 50 nominaal van 2½ op 1) doch ook de datum van ingang daarvan (nl. 17 september) wist te voorspellen. En passant werd ook nog van een bonusuitkering gesproken, welke geëffectueerd zou worden zodra in Nederland een nieuwe bewindsman op de Kneuterdijk de huidige fiscale belemmeringen daartegen zou opruimen.

Ofschoon dit alles in Amsterdam met de nodige korrels zout werd aangehoord, werd dit optimisme via aankopen van voor-ingelichte Amerikaanse, Engelse en Zwitserse kopers al spoedig in de koers dezer aandelen verdisconteerd. De kreet „op naar de 1000” werd op grond van deze ontwikkeling met nieuw elan aangeheven.

De koersopgang bij Koninklijke speelde zich af tegen de achtergrond van een overigens onbewogen aandelenmarkt. Bij aandelen Philips manifesteerde zich wederom de koersdruk, waaronder dit fonds de laatste maanden zo dikwijls te lijden heeft gehad, terwijl ook bij aandelen AKU een sombere stemming weer de overhand kreeg. Het strovuur — grotendeels aangewakkerd door de beroepshandel — dat een weekje bij de Indonesische aandelen heeft gebrand, geraakte de afgelopen week geheel gedoofd.

Over het algemeen is er bij het Nederlandse publiek nog steeds een grote mate van voorzichtigheid t.a.v. aandelenbelegging te constateren. Aan obligaties wordt, nu het excessief lage renteniveau daarvan tot het verleden behoort, door verscheidene particuliere beleggers thans geleidelijk een grotere plaats in hun portefeuilles ingeruimd.

Op de obligatiemarkt heerste er enige dagen een wat milder stemming voor staatsfondsen, naar „men” meende op grond van het meerdere heil dat sommige in deze stukken zagen wegens de (tijdelijk) hoger aangeslagen kans op een „rechts” Kabinet. Per saldo was er toch echter gedurende de verslagweek geen noemenswaardige koersstijging bij deze fondsen waar te nemen en kon

Praktijkdiploma Belastingrecht

Examen onder Rijkstoezicht

Inlichtingen schrift./mond. cursus:

Kraaienlaan 13, 's Gravenhage Tel. 339460

bepaald niet van een omslag op deze markt worden gesproken.

De 4 pCt. gemeente-emissie Leeuwarden werd niet voltekend; de 4¹/₄ pCt. emissie Deventer haalde „bijna” het gevraagde bedrag. Een enkele nieuwe emissie-aankondiging druppelde in deze sector nog na, nl. die van f. 3 mln. 4¹/₄ pCt. obligaties Groningen van het gebruikelijke type. Het vastlopen van de gemeentelijke emissiestroom, die tot dusverre ca. f. 100 mln. aan middelen opleverde, gaf gedurende de verslagweek aanleiding tot gissingen over nieuwe premieleningen. Als kandidaat hiervoor werden genoemd de gemeente Amsterdam en combinaties van kleinere gemeenten, dit laatste om toch in elk geval met prijzen van ten minste een ton te kunnen prijzen.

Hoewel er de laatste tijd op de markt voor onderhandse leningen niet veel nieuwe contracten worden afgesloten, daar vele grote institutionele beleggers hun beleggingsbehoefte reeds vooraf hadden gedekt, komen op deze markt toch af en toe grote projecten tot stand. Zo maakt de Maasbode melding van een nieuw afgesloten 20-jarige lening van de Esso Nederland, groot f. 100 mln., op te nemen in 1957 — 1959, waarvan het rendement, inclusief de bereidstellingsprovisie, uitkomt op 4³/₄ pCt. per jaar.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	31 aug. 1956	7 sept. 1956	14 sept. 1956
Algemeen		209,4	214,0	214,8
Internat. concerns		279,9	286,8	291,8
Industrie		164,2	165,7	162,3
Scheepvaart		166,7	169,9	168,7
Banken		141,2	141,2	140,7
Indon. aand.		106,3	111,6	107,5

Aandelen				
Kon. Petroleum	772	789 ¹ / ₂	832	
Unilever	386	394	391 ¹ / ₂	
Philips	275 ¹ / ₂	280 ¹ / ₂	274	
A.K.U.	240 ¹ / ₂	250 ¹ / ₂	246 ¹ / ₂	
Kon. N. Hoogovens	334	337	325	
Van Gelder Zn.	237	235	230 ¹ / ₂	
H.A.L.	191 ¹ / ₂	194	196	
Amsterd. Rubber	73	84 ¹ / ₄	77	
H.V.A.	99%	106	101	

Staatsfondsen				
2 ¹ / ₂ pCt. N.W.S.	71 ¹ / ₂	72%	72 ¹ / ₂	
3-3 ¹ / ₂ pCt. 1947	90 ¹ / ₂	90 ¹ / ₂	91 ¹ / ₂	
3 ¹ / ₂ pCt. 1955 I	89	88 ¹ / ₂	88 ¹ / ₂	
3 pCt. Grootboek 1946	89 ¹ / ₂	89	88 ¹ / ₂	
3 pCt. Dollarlening	91 ¹ / ₂	93 ¹ / ₂	94	

Diverse obligaties				
3 ¹ / ₂ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...	90	91	92	
3 ¹ / ₂ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III	88	84 ¹ / ₂	84 ¹ / ₂	
3 ¹ / ₂ pCt. Nederl. Spoorwegen	92 ¹ / ₂	93	93	
3 ¹ / ₂ pCt. Philips 1948	93 ¹ / ₂	94 ¹ / ₂	94 ¹ / ₂	
3 ¹ / ₂ pCt. Westl. Hyp. Bank	86	85 ¹ / ₂	87 ¹ / ₂	

J. C. BREZET.

STATISTIEKEN

IN- EN UITVOER ¹⁾

(waarde in miljoenen guldens)

Jaar	Invoer		Uitvoer		Dekkingspercentage	
	juli	jan.-juli ²⁾	juli	jan.-juli ²⁾	juli	jan.-juli ²⁾
1938	122	120	79	84	65	70
1953	762	716	635	644	83	90
1954	971	859	752	728	77	85
1955	1.065	993	763	793	72	80
1956	1.243	1.147	796	878	64	77

¹⁾ Bron: C.B.S.

²⁾ Maandgemiddelden.

beschikbare krachten

Stafffunctionaris, einde 30, met brede financiële en economische ervaring en belangstelling, zoekt in een groeiend bedrijf een representatieve functie als

Directie-Secretaris

of dgl., waarin een gedegen werker van academisch niveau zich volledig ontplooiën kan. In het bezit van een goede talenkennis en, op verschillende gebieden, uitstekende contacten; goede teamgeest is aanwezig en wordt verlangd. Brieven onder no. E.S.B. 35-1, Postbus 42, Schiedam.

vacatures

Bij de Provinciale Planologische Dienst voor Zeeland kan worden geplaatst een

Sociaal-Geograaf

★

in de rang van planoloog (salarisschaal f 6318,- tot f 9006,-). Sollicitaties te richten aan de directeur, Nieuwstraat 27 te Middelburg vóór 10 oktober 1956.

TIB

A.S.W. APPARATENFABRIEK N.V. TE NIJMEGEN

Fabrikante van de Fasto-geysers

zoekt ter assistentie van de chef van de commerciële afdeling een ervaren

COMMERCIEEL MEDEWERKER

Hij zal in staat moeten zijn - na een periode van inwerken - een goed schriftelijk en telefonisch contact te onderhouden met klanten zowel in binnen- als buitenland.

Begrip voor technische artikelen wordt vereist.

Leeftijd ca. 35 jaar.

Geboden wordt een interessante werking met ontplooiingsmogelijkheden en salariering naar capaciteiten.

Sollicitatiebrieven in handschrift met volledige beschrijving van levensloop, opleiding en ervaring te zenden onder nr. 26 aan het

TWENTS INSTITUUT VOOR
BEDRIJFSPSYCHOLOGIE
Grundellaan 18, Hengelo(O.)

Nutsspaarbank te 's-Gravenhage
vraagt een

directeur

Wij zijn gemachtigd aan serieuze reflectanten van academisch niveau, die 45 tot 50 jaar oud zijn, telefonisch nadere inlichtingen te verstrekken (tel. 51006 toestel 4). Onze opdrachtgeefster denkt deze positie te honoreren met een salaris van fl. 20.000,- tot fl. 25.000,- per jaar.

Wij verzoeken reflectanten een eigenhandig geschreven brief met gegevens over opleiding en ervaring onder no. 95 te richten aan onderstaand bureau en daarin te vermelden of zij accoord gaan met het doorzenden daarvan.

Psychologisch Adviesbureau
L. Deen en dr. J. G. H. Bokslag
Nwe Binnenweg 474, R'dam

Abonneert U op DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van:

Prof. P. Hennipman,
A. M. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. F. de Vries,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50;
fr. p. post f 23.60; voor studenten f 19.—; fr. per post f 20.10.

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

Voor vacerende functies en beschikbare krachten

op hoog niveau, zijn de
advertentiekolommen van
„Economisch-Statistische
Berichten“ het aangewezen
medium;

1e) Omdat Uw annonce onder de aandacht komt van stafpersoneel in de grote bedrijven.

2e) Deze wordt gelezen door diegenen, die de zakelijk belangrijke beslissingen nemen, of daarbij van grote invloed zijn.

8 0/0 Hypothecaire obligaties 1956

CHEMISCHE WERKE HÜLS AKTIENGESELLSCHAFT

gevestigd te Marl - Kreis Recklinghausen

opgericht in 1938 door de I.G. FARBENINDUSTRIE A.G.
en de HIBERNIA A.G.

Onder verwijzing naar het prospectus dd. 15 september 1956 berichten ondergetekenden, dat zij bij hun kantoren te Amsterdam, alsmede te Goes, bij de Bank voor Zeeland; te 's-Gravenhage, bij de N.V. Commissiebank Holland-Indië (Theodoor Gilissen, Beauclerck & Co); te Groningen, bij de N.V. Groningsch Effectenkantoor (opgericht door Theodoor Gilissen c.s.); te Rotterdam, bij de N.V. Rotterdamsch Effectenkantoor (opgericht door Theodoor Gilissen c.s.) op

maandag, 24 september 1956

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur de inschrijving openstellen op

D.M. 2.000.000.—

in Nederlandse certificaten groot D.M. 1.000.- en D.M. 500.- van bovengenoemde obligaties tot de koers van

105 1/2 0/0

De certificaten worden uitgegeven door de N.V. Administratiekantoor „Universum“.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn ten kantore van ondergetekenden verkrijgbaar.

Opneming der Nederlandse certificaten in de officiële notering ter beurse van Amsterdam onder rubriek II is aangevraagd.

De Nederlandsche Bank N.V. heeft verklaard dat zij uit een oogpunt van deviezencontrole tegen de administratievoorwaarden geen bezwaar heeft.

Amsterdam, 15 september 1956

HANDEL-MAATSCHAPPIJ H. ALBERT DE BARY & CO. N.V.

THEODOOR GILISSEN

**BEELS & CO. - DE CLERCQ &
BOON HARTSINCK**

GEBR. TEIXEIRA DE MATTOS